

§ 18
Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023

KS 2023/731

Beslut

Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023 godkänns.

Reservationer

Samtliga ledamöter för Liberalerna reserverar sig mot beslutet till förmån för det egna förslaget.

Ärendet

Kommunstyrelsens utlåtande behandlas. Utlåtandet gäller Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023.

I debatten yttrar sig, se bilaga 2.

Förslag till beslut

Sophia Granswed Baat (M), Sara Grolander (MP), Tina Kratz (V) och Ewa Carlsson Hallberg (S) föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Borgarrådet Jönsson (L) föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt Liberalernas förslag till beslut i kommunstyrelsen.

Beslutsordning

Ordföranden ställer förslagen mot varandra finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.
Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023 godkänns.

Föredragande borgarråden Karin Wanngård och Alexandra Mattsson

Sammanfattning av ärendet

Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023 beskriver stadens arbete med att säkerställa barns rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter. Rapporten uppmärksammar områden som enligt barnombudsmannen behöver prioriteras och utvecklas, såsom kunskap, styrning och former för barns och ungas inflytande. I rapporten lämnas också en redogörelse för barnombudsmannens arbete under 2022 och 2023.

Beredning

Ärendet har initierats av stadsledningskontoret.

Föredragande borgarrådets synpunkter

Stockholms stad ska vara en stad för alla. En demokratisk, öppen, jämställd och jämlik stad. Att minska klasskillnader och segregation är grundläggande för stadens framtid.

Vi vill därför börja med att tacka Stockholms stads barnombudsman för arbetet med framtagande av årets rapport och för den nulägesbild av hur barnrättsarbetet i staden fortlöper och uppmärksammar vilka möjliga steg framåt i barnrättsarbetet det finns.

Att värna och stärka barns rättigheter är en central del av stadens arbete. Därför är det viktigt att vi inte blundar för att det finns tydliga skillnader i levnadsvillkor mellan enskilda barn och olika grupper av barn. Barnombudsmannens rapport lyfter fram att ett flertal rapporter visar på att gruppen barn, ur ett nationellt perspektiv, inte får sina rättigheter tillgodosedda.

Ojämligheten i barns uppväxtvillkor ska brytas och barns rättigheter ska stärkas. Stadens beslutsfattande ska utgå från ett tydligt barnperspektiv och barnets bästa ska

alltid stå i centrum. Barnen ska ha möjlighet att påverka beslut som rör dem och bjudas in att påverka i de verksamheter som de deltar i eller får stöd av. I Stockholmska barnens perspektiv tas på allvar och barnrättsperspektivet ha en självklar plats i hela staden.

Den rödgröna majoriteten arbetar därför med en rad olika åtgärder för att skapa jämlika uppväxtvillkor för barn. Vi tar ett gemensamt ansvar för välfärden i en osäker tid och i ett svårt ekonomisk läge och vi värnar att fortsatt prioritera det proaktiva trygghetsarbetet såsom skola och socialtjänst, allt för att trygga stockholmarnas liv.

Vi prioriterar fortsatt förskolan och skolan i budgeten för 2024 och vi fortsätter arbetet med att höja kunskapsresultaten i tidiga åldrar och i utsatta områden. Vi arbetar vidare med en rik fritidsverksamhet för barn och unga. Alltför ofta har det varit alltför lätt för kommuner att spara på det som inte är lagbundet. Men det är till ett högt pris när man sviker det förebyggande arbetet och inte skapar mötesplatser för barn och unga.

Vi väntar inte in den kommande arbetslösheten utan vi stärker redan nu insatser för grupper långt från arbetsmarknaden och vi stärker arbetet mot ungdomar som riskerar att varken börja studera eller arbeta.

Stockholm ska vara en stad där alla barn och unga ges möjligheter att utvecklas efter sina egna förutsättningar. Därför prioriterar vi satsningar på barn och unga. Avgifter som hindrar barn och ungdomar från att delta i kultur, fritid och idrott utifrån deras egen vilja och deras egna drömmar ska ändras så att barn och ungdomar inte stängs ute.

Vi kommer att fortsatt ge tidigt stöd i föräldraskapet, stärka förskolan, skolan och socialtjänsten. Vi ser till att alla de verksamheterna ovan samverkar med polisen för att värna barnen i Stockholm. Vi har inte råd att låta bli att göra vårt yttersta för att alla barn och unga får goda uppväxtvillkor.

I övrigt hänvisar vi till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Bilaga

Stockholms stads barnombudsman Rapport 2023, dnr 2023/731-1.1

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation av borgarrådet Jan Jönsson (L) enligt följande.

1. Vi föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
2. Att föredragande borgarrådets förslag till beslut godkänns delvis.

3. Att i enlighet med Liberalernas budgetreservation komplettera rapporten med föreslagna åtgärder för att säkerställa systematisk uppföljning av placerade barns skolresultat, hälsa och tandstatus.
4. Att därutöver anföra.

Placerade och omhändertagna barn och unga i samhällets vård är några av våra mest utsatta medborgare. För barn och unga är skolgången den viktigaste skyddsfaktorn för framtiden. Detta gäller framförallt för barn som samhället omhändertagit där stöd hemifrån ofta saknats och skolgången redan blivit lidande. Skolplikten gäller alla barn och när samhället kliver in som tillfällig vårdnadshavare ska det vara som den bästa föräldern. Likaså är både hälsa och tandstatus ofta eftersatt för barn i samhällets vård. Trots detta är dessa barn nästintill helt osynliggjorda i rapporten.

De barn som Stockholms stad ansvarar för likt ställföreträdande förälder fullt ut, där vi tagit över vårdnaden, nämns tyvärr inte i Barnombudsmannens rapport sånär som på ett kort konstaterande att ”barn som placeras utanför hemmet löper större risk än andra barn att bli utsatta för våld och sexuella övergrepp”. En rapport som tar sikte på att ”konkretisera och operationalisera målet om att staden ska ha ett genomgripande barnrättsperspektiv” behöver också inkludera de barn som kanske allra mest behöver samhällets stöd. Det är viktigt framöver att barn som staden övertagit ansvaret för och agerar vårdnadshavare åt belyses särskilt.

En huvudsaklig anledning till att de omhändertagna och placerade barnen osynliggörs i stadens olika uppföljningsrapporter är att vi idag helt saknar data om målgruppen på aggregerad nivå. De få data vi har om hur det går för barnen i Stockholm finns hos Socialstyrelsen, som visar att endast 23 procent av de omhändertagna unga har en gymnasieexamen när de fyllt 20 år. Det måste därför snarast säkerställas att dessa barn följs systematiskt vad gäller deras skolgång, hälsa och tandstatus. Liberalerna har påtalat vikten och behovet av detta upprepade gånger, men fått avslag.

Rapporten betonar att Stockholms stad har beslutat att barnrättsperspektivet ska ha en självklar plats i hela staden, samt att utan kunskap om detta perspektiv kan det uppsatta målet inte nås. Utan kunskap om placerade och omhändertagna barn får dessvärre inte heller dessa barn en självklar plats i det arbetet, vilket deras osynlighet i denna rapport också visar.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt föredragande borgarråds förslag.

Stockholm den 25 oktober 2023

Karin Wanngård
Kommunstyrelsens ordförande

Reservation av Jan Jönsson (L) som är likalydande med Liberalernas reservation i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande av Jonas Naddebo (C) enligt följande.

Stockholms stads barnombudsmans rapport 2023 lyfter det viktiga arbete som staden bedriver i att säkerställa alla barn i Stockholms rättigheter så som de kommer till uttryck i FN:s konvention om barnets rättigheter. Samtidigt lyfter rapporten flera punkter där stadens arbete måste stärkas för att säkerställa att alla barn får en trygg uppväxt som förbereder dem för vuxenlivet.

Trots detta ser vi hur majoriteten sätter arbetet för att stärka skolan i staden på efterkälke. I Centerpartiets budget för 2024 så stärker vi skolan och riktar en särskild satsning på de särskilda utbildningsgrupperna med extra stöd för att säkerställa att alla barn i staden får förutsättningar att lyckas i skolan och sedermera även i livet. Dessutom stärker vi fritidshemmen i staden och stoppar den effektiva nedskärning som majoriteten går fram med i sin budget för 2024.

Ersättaryttrande av Nike Örbrink (KD) enligt följande.

Kristdemokraterna välkomnar den rapport som barnombudsmannen avgett gällande hur barns

rätt tillvaratas i Stockholms stad. Det är viktigt att barnens rätt tillvaratas enligt rådande lagstiftning som exempelvis barnkonventionen, samt att barn får möjlighet till delaktighet och inflytande i beslut som rör dem.

Barnombudsmannen lyfter i rapporten att det finns tendenser till att rasism normaliserats i Stockholms skolor, vilket onekligen låter mycket allvarligt. Som belägg för detta anges dock enbart en rapport från Barnombudsmannen från 2021. I den kan man läsa om exempel på vad som utgör rasism. Bland dessa exempel finns formuleringar som ”att vara osäker på hur man ska vara och bete sig för att passa in” och ”barn ser vilka blickar deras föräldrar får, och inser sedan att de själva får blickar”. Detta är dock väldigt diffusa exempel, som lämnar stort utrymme för subjektiva tolkningar. Vad är det för typ av blickar som åsyftas? Det är också högst sannolikt att nästan alla barn någon gång känt sig osäkra på hur de ska bete sig för att passa in. Exempelvis om man börjar i en ny klass eller liknande. Anser barnombudsmannen att den känslan också handlar om rasism? Därav efterfrågar vi en mer preciserad definition av rasism, samt hur utbredd den är på stadens skolor.

Vi ställer oss också frågande till det normkritiska perspektivet, vilket enligt Barnombudsmannen är ett krav från stadens sida. Enligt detta så ska det utredas vilka i staden som tilldelas privilegier, direkt eller indirekt. Exempelvis pekade en vuxennorm ut som grund för att vuxna tilldelas fler privilegier än barn och att vuxnas rättigheter tillgodoses i högre grad än barns. Kristdemokraterna kan dock se andra skäl till att vuxna har fler rättigheter (och skyldigheter) än barn, förmodligen delvis överlappande med de skäl som ligger till grund för att myndighetsåldern är satt till 18

år. Vi ställer oss därför frågande till detta perspektivs relevans för att stärka barns rättigheter i staden.

Ärendet

Barnombudsmannens rapport 2023 ger en bild av stadens arbete med att säkerställa barns rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter samt uppmärksammar områden som enligt barnombudsmannen behöver prioriteras och utvecklas.

I rapporten förklaras inledningsvis vad barnrättsperspektivet innebär i syfte att ge nämnder och bolagsstyrelser underlag i arbetet med att säkerställa efterlevnaden av barnkonventionen och med att konkretisera budget 2023 för staden och vad som där anges om barns rättigheter.

I rapporten beskrivs också barns livsvillkor i Stockholms stad som enligt barnombudsmannen visar att barn i staden har olika förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda, samt en inventering av stadens implementering av barnkonventionen och fortsatta utmaningar som staden har i det arbetet.

Barnombudsmannen presenterar möjliga steg framåt för barnrättsarbetet i staden och framhåller det angelägna i att lyfta frågor om synsätt, kunskap om barnrätt, styrning samt former för barns och ungas deltagande och inflytande. Dessa frågor är enligt barnombudsmannen centrala för att möjliggöra stockholmarnas fokus, i synnerhet stockholmarna under 18 år. I rapporten lyfts även vikten av att förstå barnrättsarbetet som en grund i att nå hög kvalitet i välfärden och att ett fokus på att tillgodogöra barns och ungas rättigheter är en förutsättning för en demokratisk och jämlik stad.

Rapportens avslutande del redogör för barnombudsmannens arbete under 2022 och 2023.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 10 oktober 2023 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stads budget 2023 anger riktningen för stadens arbete med att stärka barns rättigheter och alla stadens verksamheter behöver bidra i detta arbete. Barns rätt till delaktighet och inflytande är en viktig grund i stadens arbete för att leva upp till barnkonventionen. Stadsledningskontoret anser att barnombudsmannens rapport kommer att utgöra ett stöd i stadens fortsatta arbete med barns rättigheter.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige godkänner *Stockholms stads barnombudsman, rapport 2023*.

Stockholms stads barnombudsman

Rapport 2023

Förord

Varför en rapport om barnrätt i Stockholms stad?

Denna rapport utgår från att Stockholms stad är i en process att implementera FN:s konvention om barnets rättigheter¹, barnkonventionen. Implementeringen blir möjlig genom kommunfullmäktiges beslut om att ge barnrättsperspektivet en självklar plats i hela staden.² Likt samhället i övrigt är utmaningen för staden att förflytta sig från en rådande vuxennorm, där system och verksamheter gynnar vuxna, till att bli en stad för alla. Rapporten är ett stöd för kommunfullmäktige att ta beslut som skapar icke-diskriminering, rättssäkerhet, god kvalitet i välfärden samt möjligheten att bli en än mer demokratisk stad med stockholmarnas fokus³. Rapporten fokuserar på stockholmarna i åldern 0 – 18 år, det som i barnkonventionen definieras som barn, en grupp som utgör en femtedel av invånarna i Stockholms stad.

När nya lagar antas kan det uppstå utmaningar för en kommun i implementeringsförarbetet. I propositionen som föregick barnkonventionens status som lag framkom det att utmaningarna med implementeringen främst skulle handla om synsätt, kunskap, arbetssätt och styrning.⁴ Likt propositionen visar forskningsrapporter att implementering av barnkonventionen i kommunalt arbete förutsätter motivation, kunskap och systematiska möjligheter och former.⁵ Eftersom barnombudsmannens uppdrag⁶ i staden är att driva på och stödja stadens implementering av barnkonventionen är denna rapport en del i att lyfta frågor om just synsätt, kunskap, arbetssätt, organisation och styrning.

Syftet med rapporten är att ge kommunfullmäktige en bild av hur barnrättsarbetet i staden förtöper samt uppmärksamma kommunfullmäktige på vilka områden som behöver prioriteras för att fullt ut införliva ett barnrättsperspektiv.⁷ Rapportens innehåll är ett stöd i att konkretisera och operationalisera målet om att staden ska ha ett genomgripande barnrättsperspektiv. *Målet* med rapporten är att vara en del i att skapa en stad för alla med en stark välfärd. Därför kan denna skrift ses som ett underlag för stadens övergripande strategiska arbete med syfte att höja kvaliteten i stadens styrning och dagliga verksamhet tillsammans med program för bland annat kvalitet, klimat, trygghet, upphandling och demokrati. Barnrättsarbetet, liksom

1. SFS 2018:1197

2. Stockholms stads budget 2023, s. 3.

3. Stockholms stads kvalitetsprogram 2022, s. 4

4. Prop. 2017/18:186

5. Palmstierna & Sonander (2022). Tid för förändring – det är känt sen gammalt.

6. Kommunal författningssamling 2015:16

7. Se instruktion för Stockholms stads barnombudsman (bifogat)

allt kvalitetsarbete, är beroende av samverkan mellan stadens nämnder och bolagsstyrelser liksom av samarbete mellan staden och civilsamhälle, akademi, myndigheter och internationella organ. Ansvar för att implementera de 54 artiklarna i barnkonventionen går alltså inte att ålägga en specifik nämnd eller bolagsstyrelse utan grundar sig på samverkan.

Barnkonventionen antogs som lag år 2020 och barnrätten är ständigt aktuell. Denna rapport författas i en tid då följderna av pandemin kan skönjas, när det ekonomiska läget för Sverige är oroligt och när krig härjar i närområdet. Det som presenteras här kan därför sägas vara av större vikt än någonsin då barns rättigheter är bland det första som kränks i kris, krig och oro. I rapporten blir det synligt att de barn som har de mest ogynnsamma förhållandena redan innan kristider lider de värsta konsekvenserna under oroliga perioder. Barn som lever med ekonomiskt knappa resurser, barn med funktionsnedsättningar och barn på flykt är exempel på grupper som i störst utsträckning riskerar att förvägras sina rättigheter i det läge vi är i; kris förstärker ojämlikhet.

Rapporten blir även viktig utifrån de trender som Institutet för mänskliga rättigheter presenterar i sin rapport.⁸ Institutet pekar på de utmaningar som världen, Sverige och i förlängningen kommuner står inför; klimatförändringar, hot mot demokratiska och rättsstatliga principer samt ökad ojämlikhet, diskriminering och rasism. Dessa utmaningar är centrala i barnrättsarbetet. Arbetet med klimatfrågor möjliggör för barn och framtida generationer att kunna få leva och utvecklas, demokrati och en fungerande rättsstat säkerställer barns tillgång till sina rättigheter och jämlikhet gör att inget barn diskrimineras. Utifrån denna nulägesbild kan rapporten sägas komma i en tid då Stockholms stad har ett förstärkt ansvar att trappa upp och säkerhetsställa barnrättsarbetet.

Rapporten har blivit möjlig att sammanställa tack vare stadens medarbetare. Tack till alla er som har tagit er tid för att bidra med och kommentera texter och till er som medverkat vid workshops och möten. Er kompetens och framåtanda är central för barnrättsarbetet i Stockholms stad.

8. Institutet för mänskliga rättigheter (2023), Årsrapport 2023

Innehåll

Sammanfattning	5
Hur kan rapporten läsas?	6
1. Vad innebär ett barnrättsperspektiv?	7
2. Barn i staden och införlivande av barnrättsperspektivet	10
2.1 En nulägesbild av barns livssituation i staden	10
2.2 Nationell utblick	14
2.3 Styrning av barnrättsarbetet i Stockholms stad	16
2.4.1 Vad görs i Stockholms stad?	18
2.4.2 Fortsatta utmaningar för Stockholms stad	19
2.5 Nationellt barnrättsarbete – ett stöd för Stockholms stad	23
2.5.1 Barnrättskommitténs kommentarer och följder för Sverige	25
3. Möjliga steg framåt för barnrättsarbetet i staden	26
3.1 Fokus 2 § och 12 § – Alla barns rätt till delaktighet och inflytande	26
Harry Shiers delaktighetsmodell	29
3.2 Barnombudsmannens kommentarer	32
4. Barnombudsmannens arbete 2022/2023	33
BILAGA 1	35

Sammanfattning

Barnombudsmannens rapport 2023 ger en bild av stadens arbete med att säkerhetsställa barns rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter. Rapporten fokuserar på vilka förutsättningar stadens medarbetare behöver för att kunna ge barnrättsperspektivet en självklar plats i hela staden. Rapporten har som syfte att ge kommunfullmäktige en bild av hur barnrättsarbetet i Stockholms stad fortlöper samt uppmärksamma kommunfullmäktige på vilka områden som behöver prioriteras för att införliva budgetmålet gällande barnrättsperspektivet för att på så sätt kunna ha stockholmarnas fokus.

Rapporten är uppdelad i fyra delar. Den första förklarar vad barnrättsperspektivet innebär så att nämnder och styrelser får underlag för att konkretisera budgetmålet och kunna tillförsäkra efterlevnaden av barnkonventionen som är lag sedan år 2020. Den andra delen presenterar barns livsvillkor i Stockholms stad och visar att barn i staden har olika förutsättningar för att få sina rättigheter tillgodosedda. Den andra delen presenterar även en inventering som barnombudsmannen genomfört under 2022/2023 bland tjänstepersoner i staden. En inventering som ger en bild av vilka fortsatta utmaningar staden har för att införliva barnrättsperspektivet. Den tredje delen är framåtsyftande och ger stöd för att kunna ta ytterligare steg utifrån budgetmålet – att barnrättsperspektivet ska ges en självklar plats i hela staden – och ytterligare steg för att implementera barnkonventionen. Denna framåtsyftande del tar avstamp i inventeringen av Stockholms stads barnrättsarbete, i FN:s barnrättskommittés observationer av Sveriges barnrättsarbete samt i vetenskapliga studier om införlivandet av barnkonventionen i kommunalt arbete. Den sista och avslutande delen ger en inblick i barnombudsmannens arbete under åren 2022 och 2023.

Utifrån den inventering och övriga underlag som rapporten presenterar, framhåller barnombudsmannen det angelägna i att i staden lyfta frågor som synen på barn, kunskap om barnrätt och barnrättsarbete, styrning och former för barns och ungas deltagande och inflytande. Frågorna är centrala för att möjliggöra stockholmarnas fokus, i synnerhet stockholmarna under 18 år. I rapporten lyfts även vikten av att förstå barnrättsarbetet som en grund i att nå hög kvalitet i välfärden. Sammanfattningsvis pekar rapporten på att, då stockholmarna under 18 år utgör 20 % av invånarna i staden, är fokus på att tillgodogöra deras rättigheter, i synnerhet rätten till inflytande, en förutsättning för en demokratisk och jämlik stad.

Hur kan rapporten läsas?

Rapporten består av fyra delar.

Den första delen är förklarande och redogör för barnrättsperspektivet då Stockholms stad har beslutat att barnrättsperspektivet ska ha en självklar plats i hela staden. Utan kunskap om detta perspektiv kan det uppsatta målet inte nås.

Den andra delen består av avrapportering av två områden – barns livssituation i Stockholms stad samt arbetet med stadens implementering av barnkonventionen och vilka utmaningar staden har i detta arbete. Avrapporteringarna pekar på nödvändigheten i ett fortsatt barnrättsarbete i Stockholms stad då de visar att utmaningar med att implementera barnkonventionen kvarstår.

Den tredje delen är framåtsyftande och presenterar möjliga steg framåt för barnrättsarbetet i staden.

Den sista delen innehåller en beskrivning av barnombudsmannens arbete under åren 2022 och 2023.

De kartläggningar som presenteras i rapporten utgår från uppgifter från internationella organ, nationella myndigheter och civilorganisationer, från kommunal statistik och från röster inhämtade i staden gällande strategiskt arbete med barnrätt. Förslag på hur staden kan möta sina utmaningar baserar sig på forskning, observationer från FN:s barnrättskommitté och beprövad erfarenhet. Statistik och forskningsstudier är utvalda utifrån motivet att skapa bästa möjliga förutsättningar för staden att bedriva ett framgångsrikt barnrättsarbete.

1. Vad innebär ett barnrättsperspektiv?

Stockholms stad har beslutat att ha ett genomgripande barnrättsperspektiv. En förutsättning för att perspektivet ska införlivas är att beslutsfattare i staden vet vad det innebär. Därför följer nu en beskrivning av barnrättsperspektivet samt hur det hör samman med närliggande begrepp i stadens budget för 2023.

För drygt 75 år sedan antogs FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. I förklaringen fastslås att alla människor är lika värda och har samma rättigheter. Trots att överenskommelsen erkänner samma rättigheter för alla, oavsett exempelvis ålder, kön och funktionsnedsättning är vissa grupper fortsatt diskriminerade vilket krävt ett förstärkt skydd i ytterligare konventioner. FN:s konvention för barnets rättigheter, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹ och kvinnokonventionen² är en följd av att berörda grupper inte får sina rättigheter tillgodosedda i samma utsträckning som andra. Flera program i Stockholms stad erkänner samma diskriminerande strukturer då de pekar på ojämlikhet mellan grupper och formulerar mål om att minska ojämlikheten. Programmet för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad har exempelvis som syfte att minska åldersdiskrimineringen, det vill säga, se till att alla – oavsett ålder – får sina rättigheter tillgodosedda. De krävs således policys exempelvis för jämställdhet och mot åldersdiskriminering för att nå målet om en jämlik stad.

” Att barnkonventionen har blivit lag innebär att den är tillämplig på alla rättsområden och ska beaktas i domstolar och vid myndigheter i processer och ärenden som direkt eller indirekt påverkar barn.

År 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige. Lagen innebär att kommuner i alla processer, verksamheter och beslut ska respektera barns rätt enligt konventionens 54 artiklar. Artiklarna i barnkonventionen är odelbara och ska tolkas i sin helhet. Att barnkonventionen har blivit lag innebär att den är tillämplig på alla rättsområden och ska beaktas i domstolar och vid myndigheter i processer och ärenden som direkt eller indirekt påverkar barn. Lagen kan ensam läggas till grund för kommuners och myndigheters beslut.

En identifierad utmaning med att implementera barnkonventionen är frågan om synen på barn eftersom den barnsyn vi har får konsekvenser för de beslut vi tar.

1. The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (UNCRPD)
2. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEW)

Enligt barnkonventionen är barn rättighetsbärare. Denna syn på barn har inte alltid varit rådande. Under 1800-talet såldes barn på torget till högstbjudande, fram till 1958 fick lärare, med stöd i lagen, använda fysiskt våld mot elever och först 1979 blev aga i hemmet förbjudet. Ett barn har alltså setts som vuxnas ägodel och som någon som skulle tuktas genom våld. Barn har även setts som ofullbordade vuxna och inte som en grupp att beakta i sin egen rätt. Genom barnkonventionen ska alla som arbetar inom kommunal verksamhet utgå från att barn är rättighetsbärare vilket innebär att barns rättigheter ska beaktas i medborgerliga, politiska, ekonomiska och sociala processer. Vi ser inte längre barn som vuxnas ägodel och barn har samma rätt till ett gott liv som vuxna har. De ska inte bara bli något utan är något i sin egen rätt, de är rättighetsbärare.

Att stadens alla nämnder och bolagsstyrelser ska ha ett barnrättsperspektiv innebär att alla som arbetar inom staden ska utgå från att barn (0 – 18 år) är rättighetsbärare. Vilka rättigheter barn i Stockholms stad har definieras i barnkonventionen. Artikel två, tre, sex och tolv är konventionens, och följaktligen barnrättsarbetets grundprinciper och ska genomsyra stadens syn på barn samt stadens arbetssätt, organisation och styrning.

Barnrättsarbetets grundprinciper:

- 2§** Alla barn har samma rättigheter – inget barn eller grupp av barn får diskrimineras
- 3§** Barn bästa ska i alla processer, verksamheter och beslut utredas och beaktas
- 6§** Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling
- 12§** Alla barn har rätt till delaktighet och inflytande över processer, verksamheter och beslut som direkt eller indirekt har inverkan i deras liv

Konventionens alla artiklar ska ses i ljuset av dessa principer och de fyra grundprinciperna ska beaktas oavsett rättighetsområde. Detta synsätt kräver att konventionens rättigheter skyddas i stadens styrdokument och i mötet med barn och unga i Stockholms stad. Att staden har ett barnrättsperspektiv betyder alltså att de som formulerar mål och insatser har god kunskap om vad barnkonventionen innebär.

Grundprinciperna för barnrätt innefattar flera närliggande perspektiv som nämns i stadens budget, exempelvis *barnets perspektiv*, ett *barnperspektiv* och ett *normkritiskt perspektiv*.

Barnets perspektiv får staden när barns åsikter efterfrågas och när deras röster beaktas. En kommun behöver ha former för barns delaktighet och inflytande för att kunna ha barnets perspektiv. Detta gäller på *övergripande nivå*, att staden har en organisation som gör plats för barns inflytande, exempelvis genom ungdomsråd, ungdomsfullmäktige eller andra former för systematiskt och formaliserat inflytande. Och det gäller *i mötet med enskilda barn och unga* som inom socialtjänsten, i skola/förskola samt inom fritids- och kulturverksamheter där samtalsmetoder och bemötande är centralt.

Barnperspektiv har staden då funktioner med beslutsmandat och alla övriga medarbetare har kunskap om barns livssituation samt om barns behov och rättigheter. I detta perspektiv fångas alltså barns röster indirekt. För att utgå från ett barnperspektiv behöver beslutsfattare i staden, oavsett nämnd eller bolagsstyrelse, få stöd i att ta del av rapporter, statistik, forskning samt systematiskt samlad erfarenhet som kartlägger barns livssituation. På så sätt kan de ge stöd till medarbetare som budgeterar och planerar för, och till de som möter barn och unga. Detta är grunden för att kunna beakta barns bästa (3 §) samt att kunna implementera övriga grundprinciper i barnkonventionen.

Ett barnrättsperspektiv innefattar både ett barnperspektiv och barnets perspektiv men även ett *anti-diskrimineringsperspektiv*. Barnkonventionen är en del i att systematisera stadens arbete mot diskriminering i allmänhet och i arbetet mot åldersdiskriminering i synnerhet. Staden har även beslutat att ha ett *normkritiskt perspektiv*.³ Att ha ett normkritiskt perspektiv innebär att utreda vilka grupper som direkt och indirekt tilldelas privilegier i Stockholms stad utifrån den struktur och de beslut som i nuläget formar stadens arbete. Den vuxennorm som råder, som exempelvis ligger till grund för att göra barnkonventionen till lag, gör att vuxna tilldelas fler privilegier än barn – vuxnas rättigheter tillgodoses i högre grad än barns. Genom att ta beslut om att införliva ett normkritiskt perspektiv i staden har kommunfullmäktige således möjliggjort ett förstärkt barnrättsperspektiv.

Utöver barnkonventionen och diskrimineringslagen formuleras och regleras även barnrätten i målen för Agenda 2030. Målsansvariga nämnder för Agenda 2030 i Stockholms stad arbetar således även med syfte att tillförsäkra barn sina rättigheter. Genom att bland annat minska fattigdom, utrota hunger, möjliggöra god hälsa, skapa förutsättningar för utbildning för alla och genom att bidra till att barn ska kunna ha en framtid bidrar målen i Agenda 2030 till att tillgodose barns rätt. Att säkerhetsställa möjligheten att leva ett gott liv framöver, för de barn som lever idag och som kommer att födas, är en del i att minska åldersdiskriminering och arbeta normkritiskt. Ingen generation är mer värd än någon annan, de som lever idag har inte fler rättigheter än de som ska födas och leva framöver. Dessutom är barns oro för klimatförändringar hög.⁴ Ur ett barnperspektiv behöver staden ta denna oro på allvar. Därför är stadens klimatarbete centralt för barnrätten.

” Ingen generation är mer värd än någon annan, de som lever idag har inte fler rättigheter än de som ska födas och leva framöver. Dessutom är barns oro för klimatförändringar hög.

Barnkonventionen är lag och arbetet mot diskriminering är ett lagkrav. Det finns dessutom politisk vilja, uttryckt i budget, att öka jämlikheten och göra staden än mer demokratisk. Det skapar goda möjligheter till att förändra den statistik som presenteras i nästkommande avsnitt, statistik som beskriver livssituationen för barn i Stockholms stad.

3. Exempelvis s. 52, Stockholms stads budget 2023

4. Våra barns klimat/Novus (www.varabarnsklimat.se/novusundersokning-2021, december 2021)

2. Barn i staden och införlivande av barnrättsperspektivet

2.1 En nulägesbild av barns livssituation i staden

För att medarbetare i Stockholms stad ska kunna ta beslut utifrån kunskap om barns livssituation i staden, krävs kartläggning. Kartläggningen nedan är ett stöd för beslutsfattare att införliva ett barnrättsperspektiv och ger även motiv till varför barnrättsarbetet i Stockholms stad behövs. Bilden av staden kompletteras också av en nationell utblick.

Barn i staden

Under 2021 var 21,6 %¹ av Stockholms stads befolkning mellan 0 – 19 år.² Prognosen för 2031 är 20,3 %. Det vill säga – cirka var femte invånare i Stockholms stad är barn. För att staden ska kunna ha stockholmarens fokus behövs alltså kunskap om barns livssituation. Med detta sagt är det av yttersta vikt att se barn och unga som en heterogen grupp. Stockholmarna mellan 0 – 18 år har likt vuxna, olika behov, utmaningar och livssituationer, vilket blir tydligt i diagrammen nedan.

Barnkonventionen har 54 artiklar. I denna kartläggning fokuseras rätten till en skälig levnadsstandard enligt 26 § och 27 § och rätten till utbildning enligt 28 § och 29 §.

Rätten till skälig levnadsstandard

Barn i Stockholms stad har generellt goda möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Samtidigt talar statistiken om en utbredd ojämlikhet. Exemplet är otaliga och stämmer väl överens med nationella siffror som presenteras senare i rapporten. Övervikten bland barn i olika delar av staden skiljer sig från 6,5 till 18,5 % och karies bland treåringar är 3 % i vissa delar av länet och 11 % i andra.³ Tjejer som grupp uppvisar större psykisk ohälsa än killar och tjejerna upplever att de har mått sämre än vad killarna har, till följd av pandemin.⁴ 15 % av pojkar i grundskolan upplever otrygghet i sitt bostadsområde medan samma siffra för flickor är 37 %. Den service som Stockholms stad ger har som syfte att öka jämlikheten i staden, samtidigt berättar analysen av socialtjänstens handläggning av barnärenden 0–12 år⁵ att barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är överrepresenterad samt att det är svårare för familjer i områden med mindre gynnsamma ekonomiska förutsättningar att få stöd av kommunen.

1. Stockholms stad (2023), Statistisk årsbok för Stockholm 2023

2. Enligt barnkonventionen definieras barn som 0–18 år. Denna statistik tar inte hänsyn till denna definition vilket vore önskvärt ur ett barnrättsperspektiv.

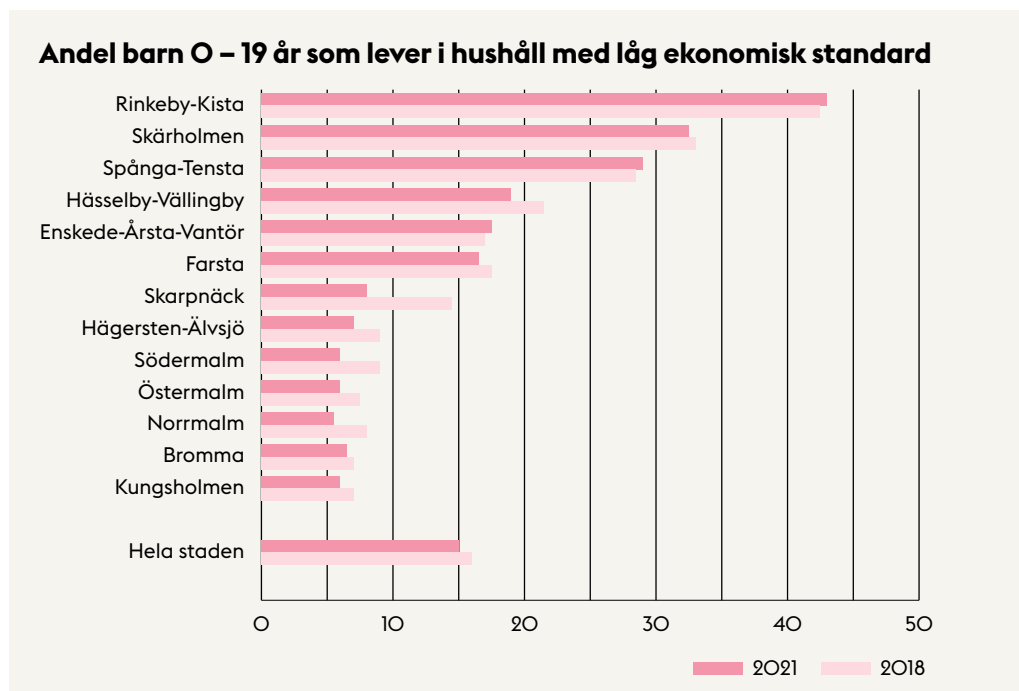
3. Region Stockholm (2021). Årsrapport 2021

4. Stockholms stad (2021). Stockholmsenkäten

5. December, 2022

I Stockholms stads revisionsplan 2023⁶ förstärks mönstren av ojämlikhet. Planen pekar på risken med att barn i staden har olika möjlighet till att vara fysiskt aktiva. Risken ligger i att fysisk aktivitet på kort och lång sikt påverkar både fysisk och psykisk hälsa. Planen lyfter att barns psykiska ohälsa växer och ser behov av en förstärkning av arbetet som ska upptäcka och motverka samt förebygga psykisk ohälsa och främja god hälsa. Revisionsplanen visar att barn som riskerar att utsättas för misshandel och våld i staden inte får det skydd eller stöd de har rätt till. Utifrån revisionsplanen behöver stadens medarbetare uppmärksamma och veta om sina respektive skyldigheter och samverkansmöjligheter för att barnrättsperspektivet ska kunna införlivas. Till sist lyfter revisionsplanen att staden behöver öka kunskapen gällande insatser för tidigt stöd för att lära elever läsa, skriva och räkna eftersom dessa insatser skapar möjlighet att införliva barns rätt till utbildning och utveckling. Revisionsplanen stärker nulägesbilden för staden, att barn som grupp ofta är diskriminerade och att vissa grupper av barn får sina rättigheter tillgodosedda i lägre grad än andra.

En familjs ekonomiska standard påverkar barns rätt till en skälig levnadsstandard. Det kan handla om rätt till vila och om möjligheten till att läsa läxor eller träffa vänner. Levnadsstandard för familjer i Stockholms stad skiljer sig markant. Ensamstående kvinnor med barn i stadsdelområdet Rinkeby-Kista har en medelinkomst på 350 300 kr/år medan ensamstående män med barn i stadsdelområdet Östermalm har 1 544 000 kr/år i medelinkomst. Familjer som bär upp ekonomiskt bistånd är i ett stadsdelområde 0,5 % och i ett annat 10,6%.⁷ Statistiken nedan visar att andelen barn som lever i ett hushåll med låg ekonomisk standard⁸ i området Rinkeby-Kista är cirka 43 % medan siffran för Bromma är cirka 7 %. Barnfattigdomen i hela staden har minskat med cirka en procent, en minskning som inte har fallit ut lika för alla barn i staden då barnfattigdomen har ökat i stadsdelområdena Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta och Enskede-Årsta-Vantör.

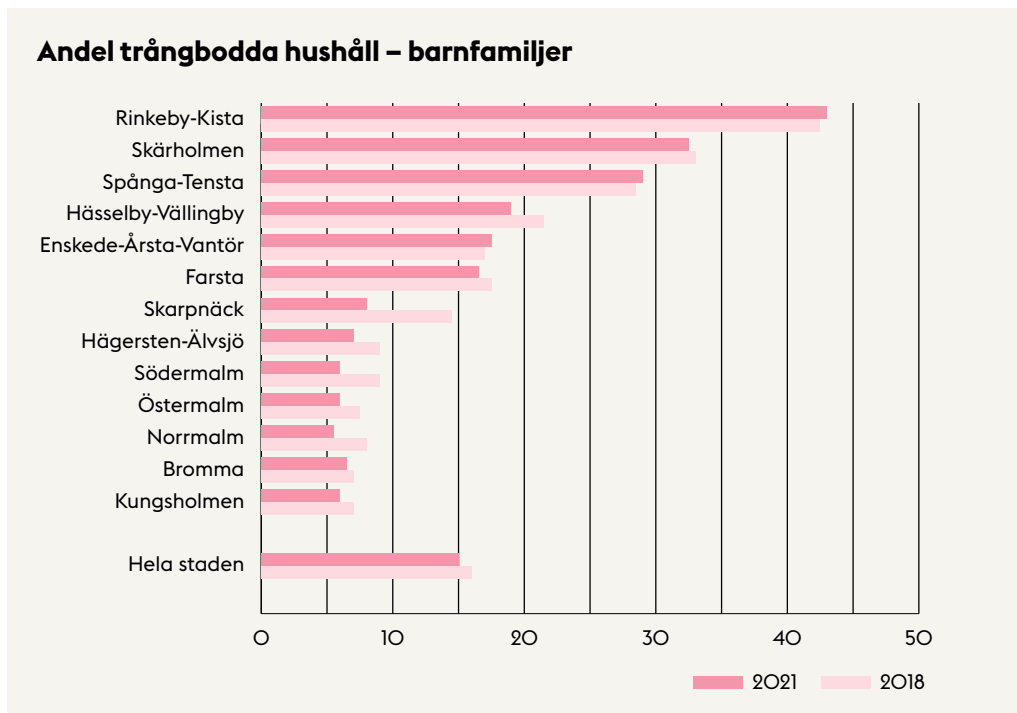

6. Fastställd den 21 februari 2023 av revisorsgrupp 1, Dnr: RVK 2023/70

7. Stockholms stad (2022). Statistiks årsbok Stockholms stad

8. En inkomst lägre än 60 % av medianinkomsten på riksnivå, 2021 = 166 953 SEK, 2018 = 153 696 SEK

En konsekvens av låg ekonomisk standard är minskat deltagande i föreningsliv och kulturskola vilket påverkar barns hälsa då de som inte besöker någon typ av verksamhet på sin fritid har sämre hälsa.⁹ Ytterligare en konsekvens av låg ekonomisk standard är trångboddhet. Siffrorna nedan visar att barns rätt till en ändamålsenlig bostad tillgodoses olika i skilda stadsdelar. I Järvaområdet lever cirka 55 % av barnen i trångboddhet¹⁰ medan siffran för Bromma stadsdelsområde är 28,7 %.

Rätten till utbildning

Majoriteten av barn i Stockholms stad går ut gymnasiet med godkända betyg. Att ha en fullgod gymnasieutbildning är den enskilt viktigaste skyddsfaktorn för en god levnadsstandard senare i livet.¹¹ Likt andra rättighetsområden finns det stora skillnader i staden gällande vilka barn som får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Andel behöriga till gymnasiet är i stadsdelsområdet¹² Östermalm 97,5 % och i Rinkeby-Kista 78,6 %.¹³

9. Stockholms stad (2022). Strategi för fritids- och ungdomsgårdar, 2022–2025

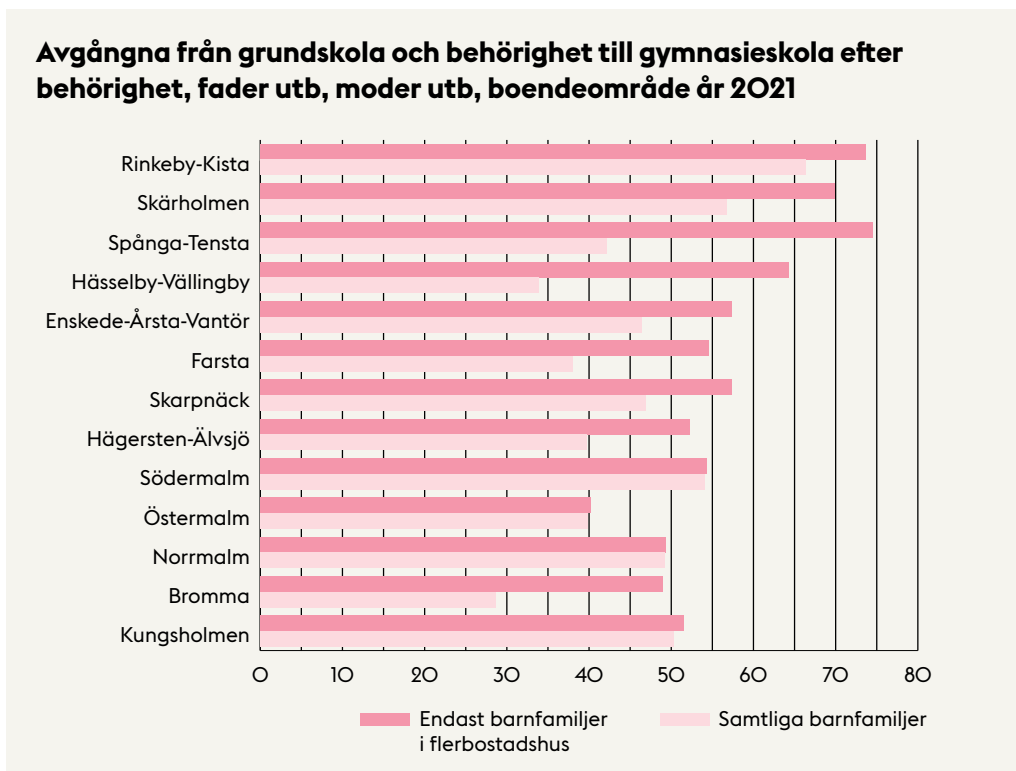
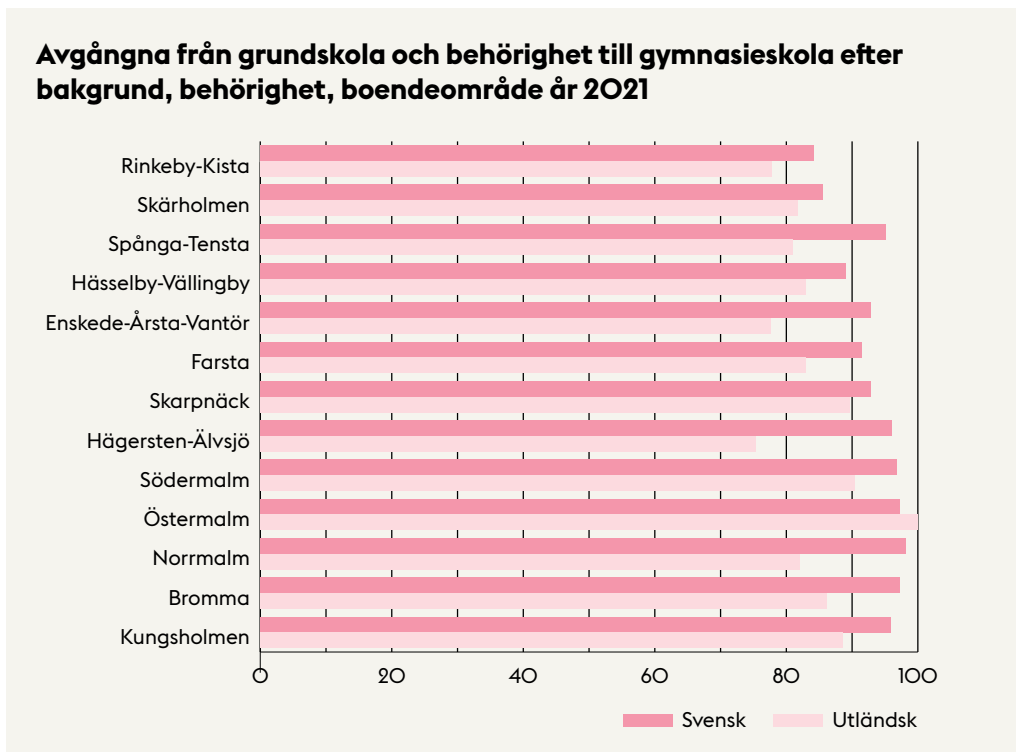
10. Andel trångbodda hushåll i Stockholms stads stadsdelar enligt trångboddhetsnorm 3 justerad. Enligt norm 3 ska varje person i hushållet ha minst ett sovrum. Därutöver ska bostaden ha vardagsrum och kök. Undantaget är sammanboende par som förväntas dela sovrum. I det här materialet har även enpersonshushåll antagits kunna bo i en bostad med ett rum utan att vara trångbodd. För småhus saknas i de flesta fall uppgifter om antal rum. I beräkningarna har det antagits att hushåll i småhus inte är trångbodda. I beräkningarna ingår inte specialbostäder (ex. studentbostäder, äldreboende) eller s.k. övriga bostäder.

11. Hur hänger olika skolfaktorer samman med ungdomars hälsa och välbefinnande i Sverige? Analyser på data från Skolbarns hälsovanor, Folkhälsomyndigheten 2022

12. Rapporten utgår från statistik uppdelad på de stadsdelsområden som var gällande årsskiftet 2022/2023

13. Stockholms stad (2023). Statistisk årsbok 2023

Om ytterligare variabler läggs till, som föräldrarnas födelse-land och utbildningsnivå, blir det än mer tydligt att grupper av barn har olika tillgång till rätten till utbildning. Statistiken nedan visar att barn med föräldrar som har utländsk bakgrund¹⁴ och barn med föräldrar utan eftergymnasial utbildning får rätten till utbildning tillgodosedd i lägre grad än andra barn.

14. Med utländsk bakgrund avses personer som är utrikes födda, samt personer som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Personerna ska vara folkbokförda i Sverige (SCB).

Då statistiken på föregående sida beskriver en stad där vissa barn får sina rättigheter tillgodosedda i högre grad än andra blir det motiverat för Stockholms stad att trappa upp barnrättsarbetet. Statistiken pekar på att barnrättsperspektivet inte till fullo är införlivat, i synnerhet gällande 2 § i barnkonventionen – att inget barn eller grupp av barn ska diskrimineras.

” Statistiken pekar på att barnrättsperspektivet inte till fullo är införlivat, i synnerhet gällande 2 § i barnkonventionen – att inget barn eller grupp av barn ska diskrimineras.

2.2 Nationell utblick

På många sätt kan Stockholms stad ses som ett Sverige i miniatyr. Detta blir möjligt att säga utifrån att statistik, om barn på nationell nivå och siffror från Stockholms stad, i mångt och mycket berättar samma sak. Barn i Sverige har det relativt bra och får i regel många av sina rättigheter tillgodosedda. Men på flertalet punkter, likt i Stockholms stad, finns mycket kvar att göra i arbetet med att implementera barnkonventionen. Inte minst gällande målet om ett jämlikt samhälle (2 §).

Flertalet rapporter lyfter grupper av barn i Sverige som inte får sina rättigheter tillgodosedda. Fattigdomsriskerna är tre gånger större bland utrikesfödda barn eller barn med föräldrar som är födda utomlands, jämfört med barn som är födda i Sverige eller har föräldrar som är födda i landet.¹⁵ Drygt var femte barn där föräldrarna saknar gymnasieutbildning har i flera år levt i en situation där pengarna inte har räckt till för att tillgodose grundläggande behov. Siffran ökar om föräldrarna är födda utanför Europa.¹⁶ Antalet barn i Sverige som berörs av vräkning har enligt Kronofogden ökat.¹⁷

Vissa grupper av barn är mer våldsutsatta och utsätter andra för våld i större uträkning än andra¹⁸ och barn som placeras utanför hemmet löper större risk än andra barn att bli utsatta för våld och sexuella övergrepp.¹⁹ Unga hbtqi-personer och barn till föräldrar med låg inkomst är mindre fysiskt aktiva än andra grupper barn²⁰ och Myndigheten för delaktighet konstaterar att möjligheten till en aktiv fritid är avsevärt mindre för det barn som har en funktionsnedsättning.²¹

15. Rädda barnen (2020). Millenniebarnen – en studie om ekonomisk utsatthet bland barn under hela uppväxten.

16. Folkhälsomyndigheten (2022)

17. Kronofogden (2022). Helårsstatistik vräkningar som berört barn 2008 – 2022.

18. BRIS (2022). Barns rätt i skottlinjen; Barnombudsmannen (2023). Vitt hjärta.

19. Barnrättsbyrån (2023). Vem ska tro på mig?

20. Barnombudsmannen (2022). Varför frågar ni inte bara barn?

21. Myndigheten för delaktighet (2020). Aktiv fritid.

I skolan finns tendenser om att rasism har normaliserats²² och boendesegregation skapar ojämlika möjligheter att klara av grund- och gymnasieskolan med godkända betyg. Många unga romer upplever otrygghet i skolan och på fritiden vilket begränsar rätten till utbildning, kultur och trygghet.²³ Under de senaste fyra åren har antalet barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som inte går till skolan, så kallade hemmasittare, ökat från 8 500 till 17 000.²⁴ Barn till personer med förgymnasial utbildning har sämre hälsa och har sämre förutsättningar att nå behörighet till gymnasiet.²⁵ Flickors psykiska ohälsa ökar stadigt till att idag vara de högsta siffrorna någonsin.²⁶

En kris drabbar alla men de grupper av barn och unga som redan har det svårt får det ännu svårare.²⁷ Detta blir tydligt i Skolverkets rapport om pandemins effekter. Den pekar på att flickor, barn med funktionsnedsättning och barn från mindre bemedlade familjer har hamnat längre från sin rätt till utbildning.²⁸ Under pandemiåren ökade även fall av avsiktlig självdestruktivitet bland flickor.²⁹ Ekonomiskt stramare tider gör det svårare för de familjer och barn som redan har det ansträngt, att köpa mat, skapa en meningsfull fritid och bibehålla en god hälsa.³⁰

Rädda barnen lyfter även att ojämlikhet inte endast påverkar de facto förutsättningar till ett gott liv utan medför psykisk påfrestning då barn och unga jämför sig med andra och upptäcker ojämlikhet vilket skapar stress och oro.³¹

Statistik presenterad ovan målar upp ett samhälle där barns rätt inte tillgodoses. Hand i hand med denna utveckling visar Myndigheten för ungdomar och civilsamhälle (MUCF) samt Landsrådet för ungdomsorganisationer (LSU) att förtroendet för demokratin bland unga sjunker och att de unga som engagerar sig har allt större risk för att utsättas för hot.³² Denna utveckling medför att barn och unga blir än mindre delaktiga i samhälleliga och kollektiva beslut och processer. Utvecklingen försvagar rätten till delaktighet och inflytande för barn enligt 12 §.

En sammantagen bild av barns livssituation i Stockholms stad och i Sverige berättar att det finns kvarvarande utmaningar i barnrättsarbetet. Dessa utmaningar fångas upp av styrdokument i staden samt av det arbete som genomförs i stadens nämnder och bolagsstyrelser. Nedan följer en beskrivning av stadsövergripande styrdokument och organisation som har som syfte att vidareutveckla barnrättsarbetet. På så sätt kan staden förändra den statistik som har presenterats ovan.

22. Barnombudsmannen (2021). Om barns och ungas utsatthet för rasism.

23. KU2022/O1398

24. Autism Sverige, 27 april 2023

25. Folkhälsomyndigheten (2022)

26. Stockholms stad (2022). Stockholmsenkäten.

27. Helfer mfl. (2023), Restricted Childhood, Interrupted Youth. Research observations on participation in education and leisure during the COVID-19 pandemic in the Nordic countries

28. Skolverket (2022). Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, delredovisning 4.

29. Socialstyrelsen (2022). Ökning av nya fall av avsiktlig självdestruktiv handling bland flickor under pandemiåret 2021.

30. Forte (2022). Årsredovisning.

31. Rädda barnen (2020). *Millenniebarnen – en studie om ekonomisk utsatthet bland barn under hela uppväxten.*

32. Landsorganisationen för ungdomsorganisationer (2020). *Vi sluter oss inåt – En kartläggning av hat och hot mot Sveriges ungdomsrörelse*; Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, remissinstans för *Det demokratiska samtalet i en digital tid – Så stärker vi motståndskraft mot desinformation, propaganda och näthat*, SOU 2020:56

2.3 Styrning av barnrättsarbetet i Stockholms stad

Under 2023 inrättas en förskolenämnd som har till uppgift att samordna och leda det övergripande kvalitetsarbetet för Stockholms stads förskolor. Detta kan ge nya förbättrade förutsättningar för barnrättsarbetet i synnerhet för de grupper av barn som står långt ifrån sina rättigheter. När kvalitetsarbetet med fokus på stockholmare som går i förskolan samordnas finns möjlighet för en större jämlikhet mellan barn i skilda stadsdelsområden och därmed en mer jämlik stad i enlighet med 2 § i barnkonventionen.

” När kvalitetsarbetet med fokus på stockholmare som går i förskolan samordnas finns möjlighet för en större jämlikhet mellan barn i skilda stadsdelsområden och därmed en mer jämlik stad i enlighet med 2 § i barnkonventionen.

Staden har höga ambitioner i barnrättsarbetet vilket syns i flertalet styrdokument. I Stockholms stads budget 2023 förtydligas att barns rättigheter ska stärkas och att beslut ska tas utifrån ett barnrättsperspektiv. Nämnder och bolagsstyrelser är även ålagda att göra barnkonsekvensanalyser. I Stockholms stads budget beskrivs också arbetet med Agenda 2030. Här poängteras, liksom i barnkonventionen, att principen om anti-diskriminering behöver stärkas i stadens kommunikation, i planering, i beslutsfattande, genomförande och uppföljning.³³ I arbetet med Agenda 2030 finns mål om att minska barnfattigdom, nå god hälsa och öka jämlikheten. Mål för stadens arbete med Agenda 2030 ökar således möjligheten för barn att få sina rättigheter tillgodosedda.

Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad, antaget av kommunfullmäktige 2017, preciserar gemensamma fokusområden för stadens nämnder och bolagsstyrelser med syfte att införliva barnkonventionen. Programmet pekar på stadens högt ställda mål samtidigt som det visar att det krävs fortsatta satsningar på tydlig styrning, struktur och uppföljning av barnrättsarbetet. Programmet har legat till grund för nämnders och bolagsstyrelsernas kvalitetsarbete och visat en riktning för stadens arbete med att implementera barnkonventionen. Programmet är ett stöd i att formulera mål och riktlinjer i verksamhetsplaneringen i respektive nämnd och bolagsstyrelse med syfte att få ett barnrättsperspektiv.

33. Stockholms stads budget 2023, s. 50

Att styrning och struktur för barnrättsarbetet behöver stärkas lyftes redan i revisionsrapporten från 2012³⁴ där stadens förtroendevalda revisorer och revisionskontor riktade stark kritik mot stadens systematiska arbete med barnrätt, vilket på sikt ledde bland annat till inrättandet av Stockholms stads barnombudsman.

För att barnkonventionen ska implementeras behöver mål och riktlinjer i dessa styrdokument systematiskt utvärderas och följas upp. Den inventering som presenteras i följande avsnitt är en del av denna uppföljning.

2.4 Inventering av barnrättsarbetet i Stockholms stad

I mötet med barn och unga i staden görs dagligen ett gediget arbete med att införliva barnrättsperspektivet genom att bland annat minska åldersdiskriminering och ojämlikhet mellan grupper av barn. Som del i detta arbete finns ett stadsövergripande barnrättsnätverk där stadens barnombudsman är sammankallande. Nätverket består av drygt 50 medarbetare i staden som representerar sin förvaltning eller sitt bolag. Nätverket träffas kontinuerligt och i nätverket finns majoriteten av stadens förvaltningar och bolag representerade. Syftet med nätverket är, förutom möjlighet till samverkan, ett sätt för barnombudsmannen att utreda vilket stöd som är mest behövligt och effektivt för staden. De representanter som utgör nätverket har olika funktioner och är tilldelade olika mandat och ansvar. Medverkan i nätverket är frivilligt. Inom nätverket delas exempel på hur barnrättsarbetet genomförs i olika förvaltningar och bolag. Med hjälp av detta nätverk har barnombudsmannen under 2022 och 2023 inventerat barnrättsarbetet i staden.

Inventeringen är gjord i två delar. I den första delen har barnombudsmannen sammanfattat flertalet förvaltningars beskrivning av sitt strategiska barnrättsarbete. Sammanfattningen under 2.4.1 ger en inblick snarare än en heltäckande bild av stadens barnrättsarbete. Den andra delen av inventeringen fokuserar på fortsatta utmaningar för barnrättsarbetet i staden och presenteras under avsnitt 2.4.2 i rapporten.

34. Utlåtande 2015:49 RI+VI (Dnr 105-499/2015)

2.4.1 Vad görs i Stockholms stad?

Beroende på funktion och rådighet fokuserar stadens förvaltningar och bolag på olika artiklar i barnkonventionen. En del av verksamheterna berör barn medan andra möter barn som anhöriga till förvaltningens eller bolagets målgrupp. Trots skilda uppdrag finns det likheter i barnrättsarbetet. Det genomgripande hos de tillfrågade förvaltningarna, i deras barnrättsarbete, är samverkan, kompetensutbildning, metoder för att säkerhetsställa barns bästa samt frågan om systematik.

I flertalet förvaltningar finns ett systematiskt barnrättsarbete genom att samverka med andra verksamheter i kommunen, med bolag och med myndigheter och civilsamhället. I det systematiska arbetet är även kompetensutbildning centralt. Idrotts-, arbetsmarknads-, social-, utbildnings- och kulturförvaltningen är exempel på organisationer som regelbundet fortbildar sin personal i barnrätt. Socialförvaltningen har även barnrätt som en del av utbildningen för samtliga nyanställda och anordnar också Barnrättsveckan varje år med syfte att kompetensutbilda och skapa former för samverkan. Utbildningsinsatser i förvaltningarna riktar sig främst till de som möter barn och unga dagligen, utbildning för chefer eller verksamheter där barn är anhöriga är mindre vanligt.

Flertalet förvaltningar använder sig av barnchecklistor och/eller barnkonsekvensanalyser (BKA) för att *säkerhetsställa att barns bästa beaktas*. I vissa förvaltningar görs dessa checklistor och BKA främst av konsulter. Andra använder sig inte av checklistor eller BKA. Barnkonsekvensanalyser görs i olika syften i de skilda förvaltningarna. Ibland vägleds beslutsfattare av resultaten från BKA i författandet av styrdokument, verksamhetsplaner och verksamhetsberättelser.

Inom vissa förvaltningar görs BKA för att vägleda beslut i specifika projekt och ibland används BKA för att utvärdera fattade beslut. För att ta beslut utifrån barns bästa genomför flertalet förvaltningar undersökningar, enkäter, fokusgrupper och hos exempelvis kulturförvaltningen och utbildningsförvaltningen finns lokala ungdomsråd som träffas kontinuerligt. På exploateringskontoret hämtas barns röster in genom bland annat det digitala verktyget Unga Panelen.

Barnrättsarbetet är olika *organiserat och formaliserat* inom stadens förvaltningar. Inom exempelvis utbildningsförvaltningen och arbetsmarknadsförvaltningen finns MR-råd där barnrätten är en del. På socialförvaltningen finns ett barnrättsnätverk där samtliga stadsdelsförvaltningar är representerade. Många stadsdelsförvaltningar organiserar i sin tur ett lokalt nätverk med representanter från olika verksamhetsområden. Råden och nätverken har olika roller, mandat och systematik. Det som innan juli 2023 var förskoleavdelningen inom utbildningsförvaltningen har systematiserat sitt barnrättsarbete genom att bland annat använda sig av nationella barnombudsmannens metodmaterial Barnrättsresan.

Sammantaget arbetar Stockholms stads förvaltningar med kompetensutbildning, samverkan och med att säkerhetsställa barn bästa genom olika typer av systematik och i olika former. Arbetet ser olika ut och gällande synsätt, kunskap, arbetssätt, organisation och styrning har förvaltningarna kommit olika långt. Nedan presenteras del två av inventeringen av Stockholms stads barnrättsarbete. Där beskrivs stadens utmaningar med arbetet utifrån stadens medarbetares erfarenheter.

2.4.2 Fortsatta utmaningar för Stockholms stad

Stockholms stads alla nämnder och bolagsstyrelser ska i sina beslut utgå från ett barnrättsperspektiv. För att detta ska bli möjligt behöver medarbetare, i synnerhet de med mandat att ta beslut, ha förståelse för vilka förutsättningar barnrättsarbetet och övrigt kvalitetsarbetet kräver.³⁵ Utifrån en inventering av stadens barnrättsarbete presenteras nedan de utmaningar som behöver adresseras för att barnrättsarbetet ska bli framgångsrikt. Utmaningarna är formulerade utifrån erfarenheter hos medarbetare i staden som arbetar med barnrätt på olika nivåer och med olika funktioner.

För att ge ytterligare kraft för fortsatt barnrättsarbete i Stockholms stad presenteras i detta avsnitt även FN:s barnrättskommittés kritik och råd för nationellt barnrättsarbete.³⁶ Dessa kommentarer stämmer väl överens med de behov som stadens medarbetare lyfter för att införliva ett barnrättsperspektiv i staden. Avsnittet avslutas med barnombudsmannens framåtsyftande kommentarer om hur Stockholms stad fortsättningsvis kan ta sig an de utmaningar som beskrivs i rapporten.

Denna del av inventeringen genomfördes under 2023. Barnombudsmannen arrangerade workshops och genomförde fortlöpande kartläggningar med hjälp av representanter från stadens barnrättsnätverk. Syfte med detta var att göra en inventering av behov för barnrättsarbetet i Stockholms stad. Inventeringen fokuserade på vilka möjligheter och hinder nämnder och bolagsstyrelser har för att införliva barnrättsperspektivet och implementera barnkonventionen. Utifrån en analys av inventering blir det möjligt för barnombudsmannen att fullfölja sitt uppdrag, nämligen att driva på och stötta barnrättsarbetet i Stockholms stad.

Sammanfattningsvis resulterade inventeringen i tre områden; kunskap, styrning och formaliserat inflytande för barn och unga.

35. Stockholms stads kvalitetsprogram 2022, s. 8

36. United Nations (2023). *Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Sweden, Committee on the Rights of the Child, 2023*

Kunskap

Representanterna från förvaltningar och bolag som deltar i det stadsövergripande barnrättsnätverket efterfrågar ökad kunskap om barnrätt bland stadens politiker och chefer. Önskan är att en grundutbildning om barnrätt ska ingå i utbildningen för nyanställda i staden, oavsett förvaltningsområde eller funktion. Eftersom staden har som mål att införliva ett barnrättsperspektiv behöver beslut tas som borgar för detta. Medarbetarnas erfarenhet är att beslut som gynnar implementeringen av barnkonventionen endast kan tas, om de som tar besluten har kunskap om vad konventionen innebär. Kunskap hos politiker och chefer gör även att de medarbetare som arbetar för att införliva ett barnrättsperspektiv kan få mandat, stöd och resurser för arbetet.

Representanterna i nätverket poängterar att kunskap om barnrätt inte endast handlar om vad ett barnrättsperspektiv innebär utan även om hur detta perspektiv hör ihop med stadens systematiska kvalitetsarbete inom andra områden där staden sätter stadsövergripande mål, tilldelar aktiviteter och formulerar indikatorer. Medarbetarna lyfter att frågan om kunskap behöver knytas ihop med hur kunskapen ska kunna operationaliseras. Det andra området representanterna i nätverket lyfte var således styrning.

Styrning

Det andra området som representanterna från stadens förvaltningar lyfte under workshoparna var styrning, på alla nivåer i staden. Styrningen ska ha som syfte att skapa uttalade former och systematik för barnrättsarbetet. Under inventeringen blev det tydligt att styrning, former och systematik skiljer sig åt mellan nämnder, förvaltningar, bolagsstyrelser och bolag men också mellan enheter inom förvaltningarna. I vissa fall är olikheten befogat utifrån de skilda uppdragen. I översynen berättar dock barnrättsrepresentanter från stadsdelsförvaltningar, fackförvaltningar och bolag att ju mer arbetet är systematiskt och uttalat organiserat och framför allt formaliserat från bolags- förvaltnings- och stadsledningsnivå desto bättre förutsättningar för barnrättsarbetet. Förvaltningarna och bolagen berättar att arbetet för barns rätt ofta är beroende av en eller fåtalet engagerade medarbetare och att det saknas förvaltnings- och bolagsövergripande vilja, kunskap och reella möjligheter för barnrättsarbetet.

” Förvaltningarna och bolagen berättar att arbetet för barns rätt ofta är beroende av en eller fåtalet engagerade medarbetare och att det saknas förvaltnings- och bolagsövergripande vilja, kunskap och reella möjligheter för barnrättsarbetet.

Detta gör att barnrättsarbetet blir personbundet och att kompetensen försvinner när en person byter tjänst.

Enligt barnrättsrepresentanterna i stadens nätverk får bristen på systematik konsekvenser som att missgynnade grupper riskerar att falla mellan stolarna, att samverka många gånger brister och att fokus riktas mot symptom istället för grundorsaker. Representanterna berättar att när arbetet blir systematiskt finns möjligheterna att öka likvärdigheten för barn i staden och arbetet kan bli möjligt att följa upp och därmed ökar effektiviteten. När stadsövergripande former och system finns på plats kan staden bygga bort risker för att barn med resursstarka vårdnadshavare hörs mer än de barn som inte har samma förutsättningar. Risken minskar även för att förvaltningar lägger ner tid på att skapa egna former för implementering av barnkonventionen när detta istället kan göras stadsövergripande.

För att skapa en effektiv styrning lyfter representanterna i barnrättsnätverket flertalet delar som behöver komma på plats. Först krävs tydliga mål i budget och verksamhetsplaner samt tydliga ägardirektiv för bolagen. Målen ska konkretiseras i uttalade utvecklingsområden för barnrättsarbetet och kvalitetsarbetet i stort. Målen ska föras in i ordinarie styrsystem och barnrätten ska synas i stadens indikatorer. Målen inom utvecklingsområdena ska ge direktiv för samordning för barnrättsarbetet i staden, ge processtöd för implementering som kan konkretiseras av respektive nämnd eller bolagsstyrelse samt ge tydliga direktiv för ansvar, organisering, utvärdering och uppföljning. Målen som formuleras utifrån utvecklingsområdena ska även innehålla uppbyggnad av systematiskt inflytande för barn och unga genom exempelvis ungdomsfullmäktige eller ungdomsråd. Målen ska konkretiseras genom att beskriva hur barnrätten ska beaktas i tjänsteutlåtanden samt ge stöd i hur barnkonsekvensanalyser kan användas i olika sammanhang samt vilken plats barnrätten ska ha i exempelvis verksamhetsplanering, verksamhetsberättelse och i eventuella lokala utvecklingsplaner (LUP).

Medarbetarna uttrycker att styrning för barnrättsarbetet behöver ses över. Samtidigt berättar representanterna i nätverket att det finns en risk att stirra sig blinda på att sätta upp mål och formulera indikatorer. Det som fattas i barnrättsarbetet behöver inom vissa förvaltningar inte vara mål och mätning utan stöd för att nå målen genom exempelvis fortbildning och processverktyg. Här efterfrågas exempelvis stadsövergripande (digitalt) stöd för att göra barnkonsekvensanalyser och att pröva barns bästa.

Som del av en systematisk styrning av barnrättsarbetet berättar även nätverket att arbetsmiljön för medarbetare i staden behöver lyftas. Detta stämmer väl överens med Stockholms stads Socialtjänstrapport 2022³⁷ där socialsekreterares höga arbetsbelastning pekats ut som ett hinder för barnrättsarbetet. I utvärdering av det socioekonomiska stödet till skolor i Stockholms stad lyfts också vikten av stöd till skollära som förutsättning för ett framgångsrikt barnrättsarbete.

37. Stockholms stad, *Socialtjänstrapport 2022*

” Det är centralt att vidare utreda vilka förutsättningar stadens medarbetare behöver för att införliva barnrättsperspektivet om perspektivet ska genomsyra stadens arbete.

Det är centralt att vidare utreda vilka förutsättningar stadens medarbetare behöver för att införliva barnrättsperspektivet om perspektivet ska genomsyra stadens arbete. Denna fråga utvecklas i barnombudsmannens kommentarer senare i rapporten.

Formaliserat inflytande för barn och unga

Representanterna i Stockholms stads barnrättsnätverk saknar former för barns och ungas inflytande i staden. När barn och unga ska bli delaktiga och/eller få inflytande i processer eller beslut upplevs det som komplicerat och tidskrävande vilket försvårar en aktiv och målstyrd dialog med barn i staden.³⁸ Vissa förvaltningar låter konsulter skapa arenor för att barns röster ska bli hörda och andra bjuder själva in barn i projekt eller processer. Vissa processer och beslut som har direkt eller indirekt påverkan på barn och unga bjuder inte in barnen till att ha inflytande. Med andra ord – det ser väldigt olika ut i staden gällande rätten för barn att vara delaktiga och ha inflytande. Medarbetarna berättar att viljan ofta finns och kunskapen om att barns delaktighet är lagstadgad är hög men att former och system för inflytande saknas.

För att rätten till delaktighet och inflytande (12 §) ska införlivas i stadens arbete krävs kunskap och metoder för barns och ungas inflytande. Denna kunskap finns och även metoder för att operationalisera dessa kunskaper. Detta presenteras i nästa del, del tre av rapporten.

” Sammanfattningsvis berättar representanter för Stockholms stads förvaltningar och bolag att det krävs tre saker för att införliva ett barnrättsperspektiv; kunskap, politisk styrning och styrning från chefer samt former för barns och ungas inflytande.

Sammanfattningsvis berättar representanter för Stockholms stads förvaltningar och bolag att det krävs tre saker för att införliva ett barnrättsperspektiv; kunskap, politisk styrning och styrning från chefer samt former för barns och ungas inflytande. Detta stämmer väl överens med de kommentarer Sverige har fått från FN:s barnrättskommitté.

38. Stockholms stad (2022), *Kvalitetsprogram*

2.5 Nationellt barnrättsarbete – ett stöd för Stockholms stad

Kommentarer från FN:s barnrättskommitté

Vart femte år delger FN:s barnrättskommitté sin bild av hur Sverige arbetar med barnkonventionen. Deras rapport innehåller kritik, oro och rekommendationer. Rapporten utgår från de material som myndigheter och civilsamhällesorganisationer i Sverige har avlagt till kommittén. I rapporten från 2023³⁹ berömde kommittén Sverige för att barnkonventionen blivit lag, för barnfridsbrottslagen samt för inrättandet av Institutet för mänskliga rättigheter. Kommittén pekar på en mängd åtgärder som är centrala för att Sverige ska kunna implementera barnkonventionen. Här följer en sammanfattning av dessa åtgärder vilka stämmer väl överens med de utmaningar som Stockholms stads medarbetare lyfter. De stämmer även väl överens med de utmaningar som riksdagen lyfte i förarbeten⁴⁰ till att göra barnkonventionen till lag. I sammanfattningen fokuseras de områden som är relevant för kommunens strategiska barnrättsarbete enligt FN:s barnrättskommitté.

Strategiskt arbete

Barnrättskommittén uttrycker oro för kommunernas strategiska arbete för barns rättigheter. De pekar på bristen på uppdaterade handlingsplaner som innehåller specifika och mätbara mål som även säkerhetsställer tillräckligt med personella, tekniska och ekonomiska resurser för barnrättsarbetet. I det strategiska arbetet ska även ansvaret för samordning mellan olika kommunala sektorer som utbildning, rättssystem och socialtjänst vara tydligt.

Budgetprocess

För att det strategiska arbetet ska nå framgång behöver den kommunala budgetprocessen införliva ett barnrättsperspektiv genom att upprätta ett spårningssystem för fördelning, användning och övervakning av resurser i hela kommunen och då bedöma hur investeringar inom alla sektorer bidrar till barns bästa. I budgetarbetet ska även budgetposter för barn i missgynnade och utsatta livssituationer fastställas, särskilt för barn med funktionsnedsättning, barn som tillhör minoritetsgrupper, barn som lever i fattigdom, asylsökande, flyktingar och migranter. Kommunen ska säkerhetsställa att dessa budgetposter skyddas i tider av ekonomisk kris eller andra nödsituationer.

39. United Nations (2023). *Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Sweden, Committee on the Rights of the Child, 2023*

40. Prop. 2017/18:186

” För att det strategiska arbetet ska nå framgång behöver den kommunala budgetprocessen införliva ett barnrättsperspektiv genom att upprätta ett spårningssystem för fördelning, användning och övervakning av resurser i hela kommunen och då bedöma hur investeringar inom alla sektorer bidrar till barns bästa.

Upphandling

I anslutning till budgetarbetet kommenterar kommittén vikten av att införliva ett barnrättsperspektiv i upphandlingsförfarandet. Kommuner behöver ställa tydliga krav och stärka tillsyn av företag och näringsverksamhet som utför välfärdstjänster så att kommunen kan identifiera, förebygga, begränsa och redovisa verksamheter som negativt påverkar barns rättigheter. Exempel på denna tillsyn kan kopplas till miljö- och hälsorelaterade effekter som utsläpp av fossila bränslen.

” Kommuner behöver ställa tydliga krav och stärka tillsyn av företag och näringsverksamhet som utför välfärdstjänster så att kommunen kan identifiera, förebygga, begränsa och redovisa verksamheter som negativt påverkar barns rättigheter.

Insamling av data för beslutsunderlag

I det strategiska arbetet med barnrätt behöver även systemet för insamling av data stärkas och en ändamålsenlig användning av dessa data behöver säkerhetsställas. På så sätt kan kommunala beslut utgå från en korrekt nulägesbild. När en kommun upprättar en databas som kartlägger barns tillgång till sina rättigheter i staden, en bas som kontinuerligt uppdateras, kan kommunen ta beslut med hög kvalitet.

Barns och ungas inflytande

Kommittén fokuserar på barnkonventionens grundprinciper och uttrycker oro för att kommuner saknar strukturer för att säkerhetsställa barns och ungas inflytande i beslutsprocesser. De rekommenderar att alla kommuner säkerhetsställer införandet av policys och strukturer för barns inflytande genom exempelvis ungdomsråd eller liknande formalisering.

Systematisk kunskapshöjning

För att säkerhetsställa implementeringen av barnkonventionen lyfter även barnrättskommittén att kunskapen om barn rättigheter behöver höjas. Här lyfter kommittén särskilt att säkerhetsställa systematisk utbildning i barnrätt för alla som arbetar för och med barn, direkt och indirekt.

2.5.1 Barnrättskommitténs kommentarer och följder för Sverige

De åtgärder som kommittén lyfter ligger till grund för insatser på nationell nivå men kan också ses som ett stöd i Stockholms stads barnrättsarbete. På nationell nivå finns flertalet insatser för att exempelvis bryta trenden av ojämlikhet. Här lyfts tre av dessa insatser som kan få effekter även på kommunal nivå.

I november 2023 kommer Riksrevisionen genom Socialutskottet att avlägga en rapport om vilka följder statens insatser för efterlevnaden av barnkonventionen har fått. Eftersom kommunerna i landet många gånger är länken mellan stat och medborgare har Stockholms stad haft en central roll i efterlevnaden av konventionen. För att vidare implementera barnrätten blir därför Riksrevisionens rapport viktig för Stockholms stad och alla dess verksamheter. En analys av rapporten kommer att kunna stötta barnombudsmannen samt stadens nämnder och bolagsstyrelser att systematisera ett effektivt arbete med att implementera barnkonventionen.

I och med upprättandet av Institutet för mänskliga rättigheter ålades institutet uppgiften att granska kommuners rättighetsarbete där barnrätt är en del. Institutet har som uppgift att följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Uppgiften omfattar även att varje år lämna en rapport om sina iakttagelser av utvecklingen inom området mänskliga rättigheter under året som gått. Institutet inrättades under 2022 och lämnar sin första genomgripande rapport under våren 2024. Även denna rapport är en viktig del av Stockholms stads arbete med de mänskliga rättigheterna och barnrätt som en av flera delar. Rapportens slutsatser utgör en viktig del i hur staden kan prioritera insatser och i hur Stockholms stad kan formalisera rättighetsarbetet.

FN: s konvention om barnets rättigheter har fyra protokoll som reglerar frågor som inte finns med i konventionen. Sverige har ratificerat två av dessa protokoll som avser barn i väpnade konflikter samt åtgärder mot handel med barn barnpornografi och barnprostitution. Det tredje protokollet, som avser en klagomekanism för barn, har Sverige ännu inte ratificerat. De protokollen är bindande endast om landet har ratificerat dem. Under flera år har FN: s barnrättskommitté kritiserat Sverige för att inte inrätta en klagomekanism så att barns rätt ska kunna erkännas fullt ut. Därför har en utredning påbörjats där möjligheterna för att ratificera det tredje protokollet utreds. Utredningen är i skrivande stund i sin slutfas och under förutsättning att protokollet blir bindande kommer detta att få konsekvenser för Stockholms stad. Vilka konsekvenserna blir kommer att presenteras i utredningen men kommer även att behöva utredas internt i staden. Följderna av en ratificering kommer att kunna stötta arbetet med barnrätt i staden. Om barn får möjlighet att själva peka på stadens brister i barnrättsarbetet kan barns bästa (3 §) och barns rätt till att få sin röst hörd (12 §) lättare tillgodoses.

3. Möjliga steg framåt för barnrättsarbetet i staden

Denna del av rapporten är framåtsyftande och kan användas som stöd i processer och beslut som syftar till att nå målet om ett barnrättsperspektiv i hela staden. Inventeringen av barnrättsarbetet som presenterades under del två av rapporten lyfte tre områden för fortsatt barnrättsarbete – kunskap, styrning och former för barns och ungas inflytande. Frågan om kunskap och styrning handlar om ett långsiktigt arbete att implementera barnkonventionen i stadens alla verksamheter och beslut med hjälp av ordinarie processer. Att skapa forum och organisation för barns och ungas delaktighet kan till stor del kräva nya processer och således ny kunskap. Därför följer nu ett avsnitt om varför inflytande är viktigt, hur en inflytandeprocess kan gå till och vad inflytande har att göra med barnrätt.

3.1 Fokus 2 § och 12 § – Alla barns rätt till delaktighet och inflytande

Utifrån att inventeringen av barnrättsarbetet beskriver att staden behöver öka barns och ungas inflytande presenterar denna del av rapporten vad rätten till inflytande (12 §) innebär. Denna artikel behöver med nödvändighet knytas ihop med 2 §, alla barns lika rätt, eftersom alla barn i Stockholms stad har rätt till inflytande. Varför dessa två artiklar behöver beaktas tillsammans är också för att de barn som tillfrågas att vara delaktiga, i de flesta fall, är de barn som redan har forum för att vara delaktiga. De är därför är vana vid att få sin röst hörd och barn blir tillfrågade har, i de flesta fallen, resursstarka vårdnadshavare som själva har plattformar för inflytande i staden. Detta riskerar att öka ojämlikheten.

2 § fastställer alla barns lika rätt. Oavsett livssituation, bakgrund eller juridisk status har alla barn inom Sveriges gränser samma rättigheter. 12 § slår fast barns rätt till delaktighet och inflytande. Utöver att dessa två rättighetsområden är absoluta – alla barn har samma rätt att vara delaktiga – så är artiklarna medel för att nå ett demokratiskt samhälle. När ett barn eller en ung människa får erfara demokrati, det vill säga – får bilda sig en åsikt baserat på anpassad information, får möjlighet att och kunskap om hur hen kan uttrycka sin åsikt, blir lyssnad till och där åsikten sedan blir beaktad på ett sätt som är synlig för barnet – först då får barnet möjlighet att bli del av ett demokratiskt samhälle. När barn och unga inte erfar demokrati och inte är vana vid att beslut tas kollektivt eller att beslut alls angår dem skapas tvärtom hopplöshet och misstro till ett demokratiskt system. Följderna av detta kan skapa passivitet, tillitsbrist och slutligen hot och våld mot demokratiska värden och praktiker och mellan människor.¹

1. Regeringskansliet (2018). *Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara*; SKR (2023). *Hot mot det demokratiska samtalet, Forskarantologi*.

” När barn och unga inte erfar demokrati och inte är vana vid att beslut tas kollektivt eller att beslut alls angår dem skapas tvärtom hopplöshet och misstro till ett demokratiskt system.

Förutom att ett likvärdigt deltagande ökar tilliten till ett demokratiskt system så visar Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) att när alla barns och ungas röster ges vikt ökar kvaliteten i kommunens beslut, besluten blir relevanta för fler och får högre acceptans.

” Barns och ungas inflytande kan således inte isoleras till enstaka frågor, verksamheter eller perioder utan behöver beredas plats i en organisation med syfte att öka kvaliteten och stärka demokratin.

Barns och ungas inflytande kan således inte isoleras till enstaka frågor, verksamheter eller perioder utan behöver beredas plats i en organisation med syfte att öka kvaliteten och stärka demokratin. Centralt är att ha de två artiklarna, två och tolv, i tanken samtidigt, eftersom när möjlighet till inflytande inte är likvärdigt riskerar segregation att öka.

Stockholms stad har i omgångar beslutat att skapa former för delaktighet och inflytande för barn. Exempelvis har det i stadsdelsförvaltningar funnits ungdomsråd och staden inrättade under en period en ungdomskommission och även ett ungdomsparlament – insatser för att formalisera barns inflytande. Inom vissa förvaltningar finns i nuläget även en lokal samrådsorganisation. I Stockholms stad är arbetet med Agenda 2030, med funktionshinderfrågor och eventuellt snart även rättigheter för nationella minoriteter² formaliserat genom råd med uttryckta funktioner och mandat. Detta kan vara ett sätt att implementera en lag och/eller en konvention och de system som finns på plats i staden kan tjäna som förebild för ett utvecklat barnrättsarbete.

Nedan presenteras en sammanställning av forskning och kunskap från civilsamhällesorganisationer som tillsammans ger ett kunskapsunderlag för att kunna skapa möjligheter för ett formaliserat inflytande för barn i Stockholms stad.

Hur kan staden stärka demokratin?

För det första. Delaktighet och inflytande är två olika saker. Barn kan göras delaktiga utan att få inflytande och vuxna har inflytande i barns vardag utan att nödvändigtvis vara delaktiga. Denna distinktion är central. Om barns och ungas delaktighet ska leda till inflytande behöver deras röster ses som en del i kommunens kvalitetsarbete och demokratisträvan.

2. Se Stockholms stads budget, s. 76

För det andra. Syftet med delaktighet och/eller inflytande behöver vara tydligt. En verksamhet behöver ställa sig frågan vad delaktigheten eller inflytandet ska leda till och anpassa processen utifrån detta syfte. Detta har formulerats av Arnstein³ på följande sätt:

Nivå av delaktighet		Medborgarens roll	Exempel på verktyg
Medbestämmande	→	Bestämna	Medborgarjury Omröstning
Samarbete	→	Genomföra	Testarrangemang Tävling
Dialog	→	Resonera	Workshops Framtidsvandring
Konsultation	→	Tycka	Enkäter Intervjuer
Information	→	Veta	Hemsida Skyltning
Manipulation	→	Bli lurad	Kampanj

Illustration av den förenklade formen av Sherry Arnsteins delaktighetstrappa som använts för att enas om en önskvärd nivå av delaktighet

En verksamhet startar med frågan om vad som ska uppnås: är det att barnen ska veta vad som pågår, att de ska konsultera beslutsfattare eller att de ska besluta tillsammans? Ibland kan barn användas som maskotar genom att exempelvis fotograferas med en beslutsfattare eller finnas på ett omslag på en rapport utan att själva veta vad de ställt upp på eller vad de ska stå för. Detta kallas i bilden ovan för manipulation och är alltså inte en form av deltagande.

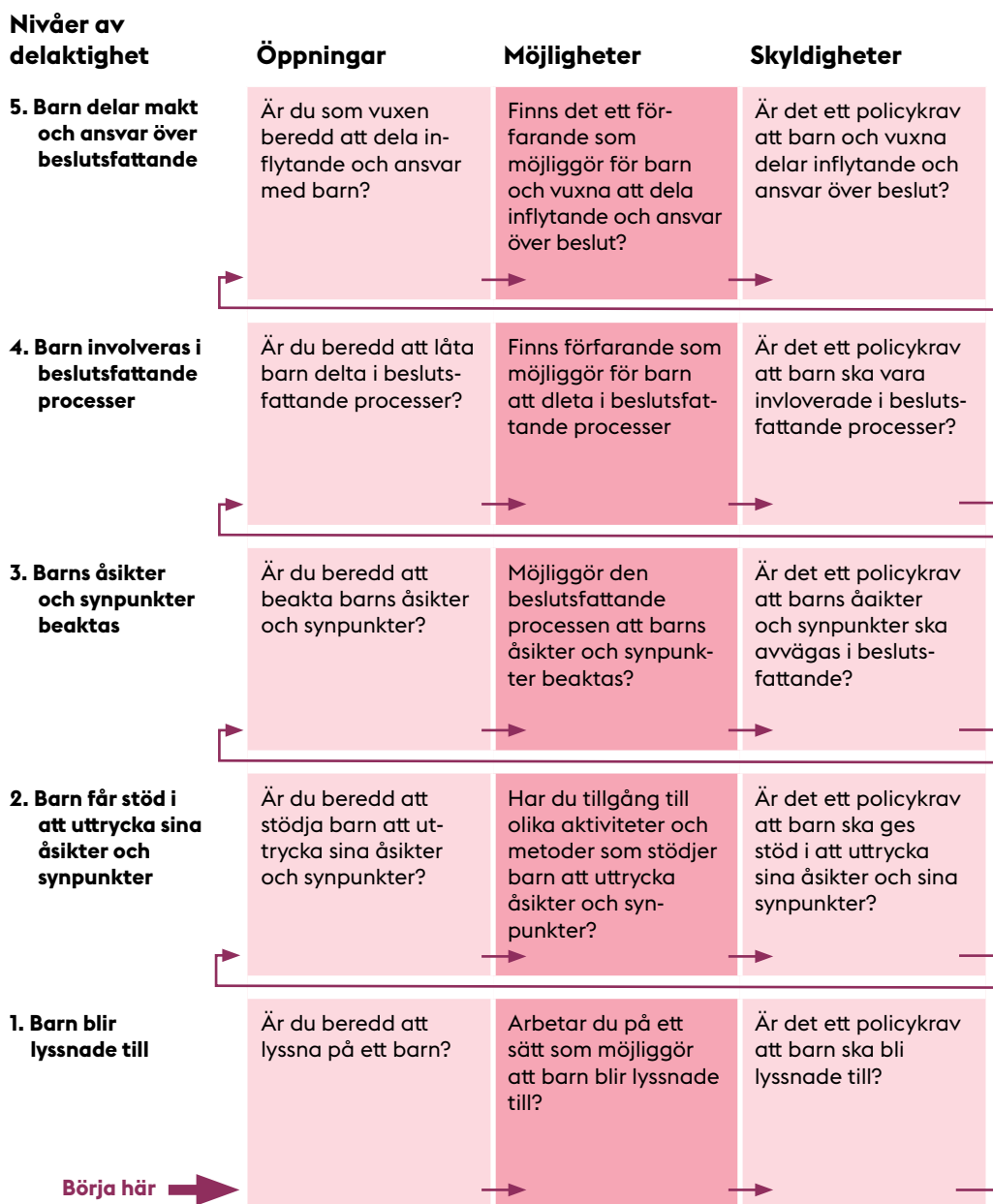
Utifrån nivån av inflytande kan verksamheten sedan besluta sig för metoder för delaktighet. När barnen ska konsulteras kan intervjuer eller enkäter användas. När barn och vuxna tillsammans ska bestämma behöver det finnas former för det, exempelvis råd eller deltagande i kommunfullmäktige. Olika frågor kräver olika metoder.

En nämnd, förvaltning, bolagsstyrelse eller ett kommunalt bolag kan ha kommit olika långt i att tillgodose rätten till delaktighet. Ett stöd i att kartlägga förutsättningar för barns delaktighet kan vara Arnsteins delaktighetstrappa (ovan) men också Shiers modell för delaktighet (nedan).⁴

3. Arnstein (1969). *A Ladder of Citizen Participation*. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. För vidare diskussion och kunskap om delaktighetstrappan se *Delaktighetstrappan Och liknande modeller*, SKR (2023).

4. Shier (2001). *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child*. *Children & Society*, Volume 15 (2001) pp. 107-117

Harry Shiers delaktighetsmodell

Genom att ställa sig frågan vad en förvaltningsledning eller andra tjänstepersoner med beslutsmandat är beredda att göra, kan det bli lättare att veta vad arbetet kan börja. Denna modell utgår från att det i en verksamhet börjar med att det kan finnas en öppenhet för barns inflytande, det finns exempelvis en barnrättsstrateg eller ett generellt intresse för frågan. När detta blir formaliserat finns möjligheten att skapa inflytande för barn. När intresset och formen finns på plats kan inflytandet för barn skrivas in i policydokument som budget, verksamhetsplaner och kvalitetsprogram. I detta sammanhang är det viktigt att nämna att barn har rätt till delaktighet. Att stanna vid att det finns ett allmänt intresse, en vilja eller möjligheter att lyssna till barn är alltså inte tillräckligt för att införliva ett barnrättsperspektiv även om det kan vara en början.

För det tredje. För att realisera barns rätt till inflytande behöver de tillräckligt med information för att bilda sig en uppfattning om vad de har inflytande över. Dels handlar det om information som är nödvändig för att tycka till i den aktuella frågan men också fakta om vad de har rådighet över. När barn ges inflytande i var ett bibliotek ska byggas behöver de veta vilka samhällsfunktioner biblioteket syftar till att bidra med, vilken mark som är möjlig att prospektera, vilken målgruppen är och vilka ramar budgeten sätter för projektet. När barn ges inflytande utan att informeras av lagar och andra ramar som reglerar projektet går barnens åsikter ofta inte att beakta och rätten till delaktighet tillgodoses därmed inte.

” När barn ges inflytande utan att informeras av lagar och andra ramar som reglerar projektet går barnens åsikter ofta inte att beakta och rätten till delaktighet tillgodoses därmed inte.

För det fjärde. För att barn ska få förtroende för demokratiska processer och beslut krävs återkoppling. Att bli inbjuden för att konsultera eller för att tillsammans bestämma vad som ska hända i närområdet eller i stadsövergripande processer är en del i att skapa möjlighet för inflytande. För att inflytandet ska vara en del av en demokratisk process behöver dock även former för återkoppling finnas på plats. När en grupp eller en individ inte får återkoppling ses inflytandet inte som reellt, resultatet av inflytandet behöver synliggöras för de som haft inflytande för att demokratin ska bli synlig. Utan återkoppling finns risk för tillitsförlust.

För det femte. De metoder, processer och former som används för delaktighet och inflytande behöver utgå från 2 § i barnkonventionen, anti-diskriminering. Detta innebär att samtliga barn har rätt att vara delaktiga och få inflytande. Därför behövs kunskap om olika metoder för delaktighet där alla grupper av barn kan inkluderas. För att tillgodoses rätten till delaktighet och inflytande behöver en stad, en nämnd eller en bolagsstyrelse kunskap om hur barn som tillhör olika grupper, inte minst de som står längst ifrån sina rättigheter, kan nås och vilka former de behöver för att bli delaktiga. Det kan handla om att ha kunskap om funktionsnedsättningar, om vilka sociala plattformar barn använder eller på vilka platser och med vilka personer barn känner sig trygga att uttrycka sin åsikt.

Sammanfattningsvis är följande frågor centrala för att skapa en form och ett system för barns inflytande i Stockholms stad:

1. Vad ska uppnås: delaktighet för barn och/eller barns inflytande? Motivera.
2. Vad är syftet med delaktigheten/inflytandet och vilka metoder eller vilken organisation behövs utifrån syftet? Är syftet formulerat utifrån vad staden är beredd på, det vill säga, är syftet grundat hos tjänstepersoner eller andra med mandat att ta beslut?
3. Har staden möjliggjort för barn att vara delaktiga genom målgruppsanpassad information? Hur ser stadens hemsida ut? Är stadens kanaler och information formade utifrån kunskap om barn?
4. Finns former för återkoppling på plats?
5. Har alla grupper av barn beretts möjlighet att vara delaktiga? Hur kan staden säkerhetsställa så att 12 § kan implementeras? Hur gör staden om grupper av barn gynnas/missgynnas utifrån de metoder och/eller former som skapats?

Detta processtöd har upprättats som stöd för att skapa inflytande på stadsövergripande nivå. Vissa förvaltningar inom staden använder delar av denna modell i sitt nuvarande arbete. Stödet kan med fördel användas av stadens alla verksamheter efter att de anpassas till det uppdrag förvaltningen eller bolaget har. Eftersom barnombudsmannen i Stockholms stad har som uppgift att stötta och driva på barnrättsarbetet i staden kan ombudsmannen med fördel vara ett stöd i arbetet med att införliva en inflytandeprocess i nämnders, förvaltningars, bolagsstyrelsers och bolags ordinarie styrsystem.

För att ytterligare underlätta för Stockholms stad att implementera barnkonventionen med fokus på delaktighet och inflytande kan staden med fördel inspireras av andra storstäder. Exempelvis har Göteborgs stad sedan 20 år tillbaka införlivat 12 § genom att bland annat skapa ett inflytandeforum i form av ett ungdomsfullmäktige. Forumet är till stora delar likt stadens kommunfullmäktige. Men en del skillnader finns, bland annat väljs de folkvalda representanterna utifrån sakfråga istället för partipolitisk tillhörighet. Stockholms stad kan alltså ta stöd av flera goda exempel från andra kommuner.

3.2 Barnombudsmannens kommentarer

Utifrån vad rapporten hittills visat vill barnombudsmannen lämna följande kommentarer och rekommendationer för fortsatt barnrättsarbete i Stockholms stad.

Tre utvecklingsområden för stadens barnrättsarbete

Liksom det nationella barnrättsarbetet kan Stockholms stad vara behjälpt av att formulera utvecklingsområden för barnrättsarbetet i staden. Utifrån FN:s barnrättskommitté, från forskningsstudier samt utifrån inventering av Stockholms stads barnrättsarbete föreslås följande områden att utveckla:

1. Tydlig och enhetlig organisation och styrning för barnrättsarbetet i alla förvaltningar och bolag.

Liksom övrigt kvalitets- och förändringsarbete i Stockholms stad blir framgångarna i att nå ett barnrättsperspektiv större om det inom alla förvaltningar och bolag är tydligt vilka funktioner som ansvarar för barnrättsarbetet, vilka uppgifter, vilket mandat, vilket ansvar samt vilken rapporteringsplikt dessa funktioner har. Funktionerna i förvaltningarna och bolagen kan med fördel samordnas och på en övergripande nivå styras av ansvarig på stadsledningskontoret.

2. Systematik för kontinuerlig inventering av behov för Stockholms stads medarbetare.

För att implementera barnkonventionen behöver medarbetarna förutsättningar för att tillgodose barns rätt i beslutsförfaranden och i mötet med barn och unga. Barnrättsarbetet kan därför med fördel vara en del av stadens arbetsmiljöarbete. Den inventering av vilka förutsättningar barnrättsarbetet i staden behöver, som presenteras i denna rapport, är inte heltäckande. För att stadens medarbetare ska ha förutsättningar för att ha ett barnrättsperspektiv, rekommenderas en mer genomgripande behovsinventering.

3. Utredning om möjligheter för en robust, ändamålsenlig och långsiktigt form för barns och ungas inflytande i Stockholms stad.

Genom att ta lärdomar av stadens erfarenheter av formaliserat inflytande för barn och unga, samt genom att lyssna till goda exempel från andra storstäder kan Stockholms stad skapa bättre former för demokrati och ta beslut av ännu högre kvalitet, förankrade i stockholmarnas fokus.

4. Barnombudsmannens arbete 2022/2023

Stockholms stad har sedan 2015 en barnombudsman. Inte alla Sveriges kommuner har en ombudsman för barns rättigheter men de flesta har en liknande funktion, ofta med ett bredare uppdrag. Nuvarande barnombudsman i Stockholms stad tillträdde i maj år 2022.

Barnombudsmannen i Stockholms stad har som uppgift att driva på och stödja barnrättsarbetet i staden utifrån den instruktion som är beslutad av kommunfullmäktige (se bilaga). I huvudsak består detta arbete i att utbilda, konsultera, skapa nätverk och omvärldsbevaka samt stadsövergripande skapa möjligheter till en effektiv styrning av barnrättsarbetet i Stockholms stad.

Stadens barnombudsman ska vartannat år återkoppla till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt förmedla uppgifter som ombudsmannen anser att fullmäktige behöver ha kännedom om. Barnombudsmannen företräder inte barn i enskilda ärenden. Nedan följer en övergripande beskrivning av det arbete som stadens ombudsman har genomfört under åren 2022 och 2023.

Att driva på barnrättsarbetet

Med utgångspunkt i *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018 – 2022* samt i *FN: s konvention om barnets rättigheter* har barnombudsmannen fortlöpande stöttat stadens nämnder och bolagsstyrelser i deras strategiska barnrättsarbete. Arbetet har inneburit att stötta i framtagandet av styrdokument och rapporter, stödmaterial, rutiner och utbildningar.

Barnombudsmannen har samverkat med strateger och andra nyckelpersoner med syfte att utveckla stadens arbete med mänskliga rättigheter och demokrati i allmänhet med barnrätt i synnerhet. Exempelvis har barnombudsmannen deltagit i en arbetsgrupp för stadens övergripande arbete för mänskliga rättigheter, i framtagandet av program för trygghet, minskad risk för kriminalitet bland barn och unga, för delaktighet, inflytande och demokrati och i formulering av texter i stadens budgetarbete.

Som del av att driva på barnrättsarbetet har barnombudsmannen i Stockholms stad samverkat med liknande funktioner i Göteborgs och Malmö stad. Genom en tät dialog med syfte att formalisera barnrättsarbetet i Stockholms stad har Göteborgs och Malmö stad bistått med erfarenheter och konkreta strategier för barns deltagande och inflytande enligt 12 § i barnkonventionen.

I Stockholms stad finns ett stadsövergripande barnrättsnätverk där majoriteten av stadens förvaltningar och bolag är representerade. Nätverket sammankallas av stadens barnombudsman och har som syfte att stärka barnrättsarbetet genom samverkan, erfarenhetsutbyte och behovsinventering. Förutom regelbundna träffar fungerar nätverket som referensgrupp för barnombudsmannens insatser i att driva på och stödja arbetet med barnrätt i staden så att dessa blir effektiva och systematiska. Nätverket träffas fyra gånger om året.

Att stödja barnrättsarbetet

Under hösten 2022 inventerade barnombudsmannen barnrättsarbetet i staden genom att besöka majoriteten av förvaltningar och flertalet enheter som direkt eller indirekt är del av att implementera barnkonventionen. Inventeringen är en del av denna rapport.

Genom att samla rapporter, forskning, juridisk praxis gällande barnrätt har ombudsmannen utbildat och spridit information om barnrätt relevant för kommunen. Bland annat har ombudsmannen utbildat nyanställda socialsekreterare, vuxenheten på socialtjänsten, samhällskommunikatörer, Welcome house Stockholm, Kulturskolechefer, Region Stockholms barnrättsstrateger, barnrättsstrateger i stadsdelsförvaltningar, samverkansgrupper i stadsdelsförvaltningar och bolag, MR-coacher på arbetsmarknadsförvaltningen, utredare vid flertalet stadsdelsförvaltningar samt personal och strateger för fritidsgårdar i staden. Syftet med dessa utbildningar är att stadens verksamheter ska få kunskap om vad barnkonventionen innebär för deras verksamhet samt att ge dem metoder och strategier för att implementera konventionen. Ett av flera fokus för utbildningsinsatserna har under 2023 varit att tolka de rekommendationer och den kritik som barnrättskommittén delgett Sverige. På så sätt har utbildningarna kunnat utgå från en övergripande behovsanalys av barnrättsarbetet i Sverige. Under 2023 har Sveriges kommuner och regioner (SKR) gett ut en uppdateras vägledning för kommuners och regioners förfarande vid fördjupade barnkonsekvensanalyser. Barnombudsmannen kommer under 2023 att tillsammans med medarbetare i staden anpassa denna vägledning till Stockholms stad och tillgängliggöra vägledningen för stadens alla nämnder och styrelser.

För att på bästa sätt kunna stötta och driva på barnrättsarbetet har Stockholms stads barnombudsman deltagit och medverkat vid konferenser och i nätverk. Ett urval konferenser är Barnrättsdagarna i Karlstad, SKR:s barnrättskonferens, Barnrättsdialogen (Reform Society) och Kulturskolerådets konferens med fokus på barns inflytande. Ett urval nätverk är Länsstyrelsens barnstrateginätverk samt MR-nätverk, SKR:s kommunnätverk, BRIS nationella nätverk och Region Stockholms barnrättsnätverk. Utöver dessa konferenser och nätverk medverkar barnombudsmannen i referensgrupper för projekt drivna av Barnrättsbyrån, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen (Stockholms Universitet) samt i Regeringens remissgrupp för utredning om ratificering av barnkonventionens tredje protokoll.

Under 2022 och 2023 har ombudsmannen arbetat med framtagandet av denna rapport. Nästa rapport från barnombudsmannen kommer att avrapportera barnrättsarbetet under 2024–2025.

BILAGA 1

Instruktion för Stockholms stads barnombudsman

KOMMUNAL FÖRFATTNINGSSAMLING FÖR STOCKHOLM

Utgiven av stadsledningskontoret 2015:1,

Kommunfullmäktiges beslut den 25 maj 2015 (Utl 2015:49)

- 1 §** Barnombudsmannen har till uppgift att driva på och stödja utvecklingen av arbetet med Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) inom Stockholms stad.
- 2 §** Barnombudsmannen ska särskilt uppmärksamma att barns rättigheter och intressen tillgodoses i stadens styrdokument samt granska hur barns rättigheter implementeras.
- 3 §** Barnombudsmannen ska inte handlägga enskilda ärenden eller klagomåls- hantering inom nämndernas verksamhet och inte heller företräda enskilda medborgare. Barnombudsmannen har inte befogenhet att överpröva eller ändra beslut som fattats av annan myndighet.
- 4 §** Barnombudsmannen ska samverka med stadens nämnder och styrelser, andra myndigheter och frivilligorganisationer. Barnombudsmannen ska bidra till att öka kunskapen om barns rättigheter inom stadens alla verksamheter.
- 5 §** Barnombudsmannen ska vartannat år lämna en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om. Barnombudsmannen kan däremellan lämna rapporter till kommunstyrelsen för att t.ex. belysa brister inom ett område.
- 6 §** Barnombudsmannen tillhör organisatoriskt stadsledningskontoret.

**Stockholms stads
Barnombudsman**
Rapport 2023
Dnr: KS 2023/731

Lina Lundström
Barnombudsman
Stadsledningskontoret
lina.lundstrom@stockholm.se

Produktion: Milton.se
Omslagsfoto: Rebecka Rynefeldt